

DIHAJ Z MANO

mestno drevje v Novem mestu

DIHAJ Z MANO, mestno drevje v Novem mestu

izdajatelj: Est=etika, društvo za vzpodbujanje etike v prostoru

avtorici: Natalija Zanoški, mag. inž. arh., Viktorija Tekstor, univ. dipl. inž. arh.

s sodelujočimi avtorji (po abecednem vrstnem redu):

dr. Jože Bavcon, univ. dipl. biol. Botanični vrt Univerze v Ljubljani, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta (ocena stanja, predlog vzdrževanja)

Gregor Bernard, univ. dipl. inž. arh., DOPPS, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Dolenjska sekcija (ptice v mestu)

Andrej Hudoklin, univ. dipl. biol., Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto (predlog varstvenega režima)

mag. Blanka Ravnjak, univ. dipl. biol. Botanični vrt Univerze v Ljubljani, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta (ocena stanja, predlog vzdrževanja)

Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arh., Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto (značilnosti območij)

Živa Zelič, mag. inž. kraj. arh. (prepoznavanje vrst)

Denis Žitnik, univ. dipl. inž. gozd., Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto (predlog varstvenega režima)

in recenzentko:

mag. Jelka Hudoklin, univ. dipl. inž. kraj. arh., ACER, d.o.o.

oblikovanje: Meta Žebre

jezikovni pregled: Nina Štampohar

ilustracije: Živa Zelič

fotografije: Alenka Peterlin

tisk: Opara, d. o. o.

naklada: 250 izvodov

Novo mesto, oktober 2017

Publikacija je izdana s pomočjo javnih sredstev Ministrstva za okolje in prostor v sklopu javnega razpisa za sofinanciranje projektov promocije in ozaveščanja na področju urejanja prostora in graditve v letu 2017 (sklop A).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

582.091(497.4)Novo mesto)

ZANOŠKI, Natalija

Dihaj z mano : mestno drevje v Novem mestu / [avtorici Natalija Zanoški, Viktorija Tekstor; s sodelujočimi Jože Bavcon ... [et al.] ; ilustracije Živa Zelič ; fotografije Alenka Peterlin]. - Novo mesto: Est=etika, društvo za vzpodbujanje etike v prostoru, 2017

ISBN 978-961-285-930-5

1. Gl. stv. nasl. 2. Tekstor, Viktorija

292375296

VSEBINA

- 4 pomen drevja v mestih in njihova problematika
- 6 obravnavana drevesa in območja na osi Marof–Grm
- 8 rdečelistna bukev
- 9 lipovec ali malolistna lipa
- 10 divji kostanj
- 11 hrast dob
- 12 dvokrpi ginko
- 13 ostrolistni javor
- 14 ameriški ambrovec
- 15 trnata gledičija
- 16 srebrna lipa
- 17 maklen ali poljski javor
- 18 ameriški koprivovec
- 19 kroglasta robinija ali neprava akacija
- 20 navadni beli gaber
- 21 bela vrba
- 22 veliki jesen
- 23 javorolistna platana
- 24 japonski cercidifil
- 25 zeleni bor
- 26 (velikolistna) lipa
- 27 navadna bukev
- 28 ameriški klek
- 29 cigarovec ali ameriški cigarar
- 30 park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine
- 31 drevored ob Rozmanovi ulici, Kettejev drevored
- 32 Windischerjev vrt
- 33 drevored lip pri Osnovni šoli Grm
- 34 Grajski park Grm
- 35 sposobnost vpijanja delcev onesnaženega zraka posameznih vrst dreves
- 36 ptice v mestih
- 38 o vsebini
- 39 seznam latinskih imen dreves in ptic

»Najboljši čas za saditev drevesa je bil pred dvajsetimi leti, drugi najboljši čas je danes.«

Kitajski pregovor

POMEN DREVJA V MESTIH IN NJIHOVA PROBLEMATIKA

Est=etika, društvo za vzpodbujanje etike v prostoru, v letu 2017 skozi projekt *Dihaj z mano* naslavlja vprašanje mestnega drevja v Novem mestu. Skupaj z zunanjimi sodelavci različnih strok je uspešno kandidiralo na javnem razpisu za sofinanciranje projektov promocije in ozaveščanja na področju urejanja prostora in graditve ministrstva za okolje in prostor. Društvo se zaveda, da je vprašanje mestnega drevja večplasten izziv, ki terja obsežne dejavnosti vodstvenih struktur, vendar želi s tem projektom vzpostaviti prvo stopničko na poti izboljšanja razmer na tem področju.

Šele po eksplozivni rasti, ki so jo mesta doživela v industrijski dobi prejšnjega stoletja, se je zaradi vse večjega števila prebivalcev in zadovoljevanja njihove osnovne potrebe po stiku z naravo pojavila potreba po urejanju javnih zelenih površin. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) kot minimum za zdravo življenje priporoča 9 m² zelenih (javnih ali zasebnih) površin na prebivalca. Drevo, ki »je že od davnih časov simbol življenja«, saj je »med vsemi živimi organizmi največja (do 70 metrov!) naravna stvaritev, ki doseže tudi najvišjo starost (do štiri tisoč let!),«¹ je vsekakor najpomembnejša naravna sestavina v mestnem prostoru. Drevesa v mestih na več ravneh »prispevajo k splošni kakovosti mestnega okolja ter vzpostavljajo pogoje za dobro počutje in zdrave ljudi, živali ter drugih rastlin v mestu.«²

V oblikovalskem smislu drevesa soustvarjajo posamezne ambiente v mestu, usmerjajo poglede in dopolnjujejo druge grajene prvine prostora. Izjemno pomembna je ekološka funkcija dreves: poleg izboljševanja mikroklimе (nižanje temperatur za nekaj °C, dvigovanje stopnje zračne vlage

z zadrževanjem padavin v krošnji in koreninah, skupaj do 60 %) in izboljševanja kakovosti zraka (zmanjševanje stopnje onesnaženosti: absorbcija CO₂, CO, SO₂ in ozona, proizvodnja kisika ter vezava mikro prašnih delcev na listno površino) drevesa tudi blažijo hrup (najprimernejši so lipa, beli javor in dobrovita, ki olistani dušijo okoli 8 dB), nudijo protivetno zaščito (glede na gostoto listja vrste od 15 do 50 %) ter blažijo učinke podnebnih sprememb (nižanje ekstremnih vremenskih pojavov: temperatur, suš, UV-B sevanja, ozona idr.). Drevesa so tudi življenjsko okolje za živali v mestih; med njimi izpostavljamo ptice. Pomembni funkciji pa sta tudi družbena (spodbujanje zadrževanja na prostem, druženje, igra) in gospodarska (vrednost rastlin in ocena njihovih koristi).³

Zavedati pa se moramo, da imajo drevesa v mestih bistveno zahtevnejše pogoje za rast kot v naravi. Zaradi večnega pomanjkanja prostora (za korenine in krošnje) in s tem svetlobe in vode, onesnaževanja, soli, zbite zemlje so bistveno bolj izpostavljena boleznim in škodljivcem.⁴ Zato je treba v mestih posebno pozornost nameniti skrbi za obstoječa drevesa oz. zasaditvi in premišljeno načrtovati vse nove zasaditve. V večini slovenskih mest, pri čemer Novo mesto ni nobena izjema, je zaradi prestrukturiranja javnega sistema upravljanja z zelenimi površinami po osamosvojitvi stanje drevesnega fonda slabo.

Do slabega ravnanja z drevesi v mestih prihaja v vseh fazah urejanja: pred in med saditvijo ter po saditvi. V fazi pred saditvijo se napake pojavljajo v načrtovanju razvoja mesta in podrobnejšem načrtovanju zelenih površin (premalo prostora za saditev in rast ter neustrezna izbira vrste dreves glede

Grajski park Grm.

na razpoložljivost vode in prostora). Med sajenjem prihaja do slabega izbora in kakovosti sadik (obseg dreves, oblika krošnje, višina debla do krošnje ...), slabe priprave zemlje, substrata in sadik, izvedbe saditve in nadzora. V fazi po saditvi pa k slabi kakovosti dreves pripomorejo malomarno vzdrževanje (nestrokovna nega, nepreverjanje stanja in varnosti) in neustrezna zaščita pred vplivi okolja.⁵ V preteklosti se je drevesa obglavljalo (pretirano žaganje vej v zgornjem delu krošnje), vrstili so se posegi v njihove koreninske sisteme zaradi širitve cest, dodatno pa jih od srede devetdesetih let uničujejo škodljivci in bolezni (platane, divji kostanj) ter zadnja leta vse pogostejše suše.⁶ Na slabo stanje drevesnega fonda v Novem mestu sta v preteklosti že opozarjali stroka in širša javnost.⁷

V Novem mestu za zdaj upravljavec nima popisov drevnine, ocene stanja dreves in tudi ne navodil za ravnanje z njimi, razen za Kettejev drevored. Potrebna je tudi dolgoročna strategija z ravnanjem obstoječih in na novo posajenih dreves. Predpis o ravnanju in zaščiti dreves ob nameranih posegih v njihovi okolici pa ni dovolj, potreben je tudi stalni nadzor teh posegov. Za drevesa naj skrbijo samo ustrezno usposobljeni delavci, ki poznajo standarde in imajo že ustrezne vzdrževalne izkušnje. Zaradi dolgoročno ustrezne skrbi za drevesa bi bil najbolje, če bi za vse zelene površine v mestu skrbela ustrezno usposobljena mestna služba.⁸

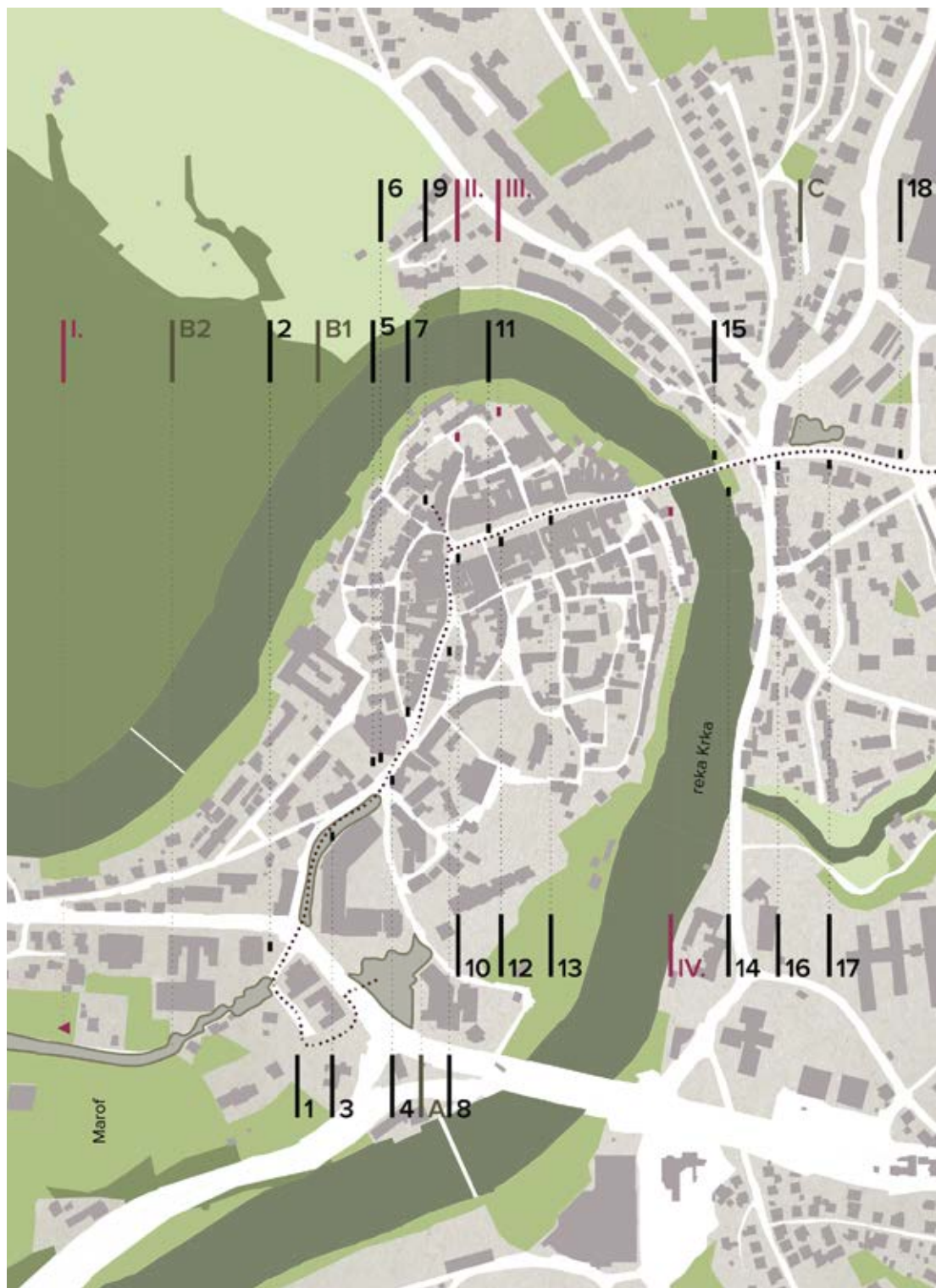
Projekt Dihaj z mano, mestno drevje v Novem mestu sestavljajo: publikacija, razstava in dve delavnici (izdelovanje ptičjih gnezdilnic in krmilnic z osnovnošolci ter demonstracija vzdrževanja mestnega drevja s koncesionarjem in drugo zainteresirano javnostjo). Uvodni del publikacije Ureditev Na vratih ob Rozmanovi ulici.

acije je namenjen splošnemu pomenu dreves v mestih in problematiki njegovega vzdrževanja. V nadaljevanju so izpostavljeni pomembnejša drevesa in zasaditve na zgodovinski osi med dvema spomenikoma oblikovane narave (Kettejev drevored–Grajski park Grm) ter predlog za varstvo, če še niso zaščiteni. S pomočjo dr. Jožeta Bavcona in mag. Blanke Ravnjak so pri soliterjih in zasaditvah navedeni opis stanja in smernice za nadaljnje vzdrževanje. Opis dreves ali območij se zaključuje z opisom značilnosti posamezne vrste ali območja. V zaključku so zbrani vsi podatki o vsebini publikacije.

Publikacija je lahko tudi vodnik po drevesih in pticah v Novem mestu, s katero prek sprehoda spoznavamo in se učimo o teh pomembnih sostanovalcih našega okolja.

-
- 1 Jančar, M. (2001): Ljubljana, mesto v zelenju, Radovljica: Didakta, str. 107.
 - 2 Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana: Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 18.
 - 3 Povzeto po: Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana: Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 18–28.
 - 4 Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana: Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 15.
 - 5 Povzeto po: Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana: Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 34–61.
 - 6 Komentar po terenskem pregledu mestnega drevja v Novem mestu: Bavcon, J., Ravnjak, B.
 - 7 Med drugim: članek o Kettejevem drevoredu (Jankovič, L., Hudoklin, J., 1993), posvet Društva krajinskih arhitektov o urejanju in vzdrževanju zelenih površin v Novem mestu (2012) ...
 - 8 Komentar po terenskem pregledu mestnega drevja v Novem mestu: Bavcon, J., Ravnjak, B.

OBRAVNAVANA DREVEŠA IN OBMOČJA NA OSI MAROF-GRM

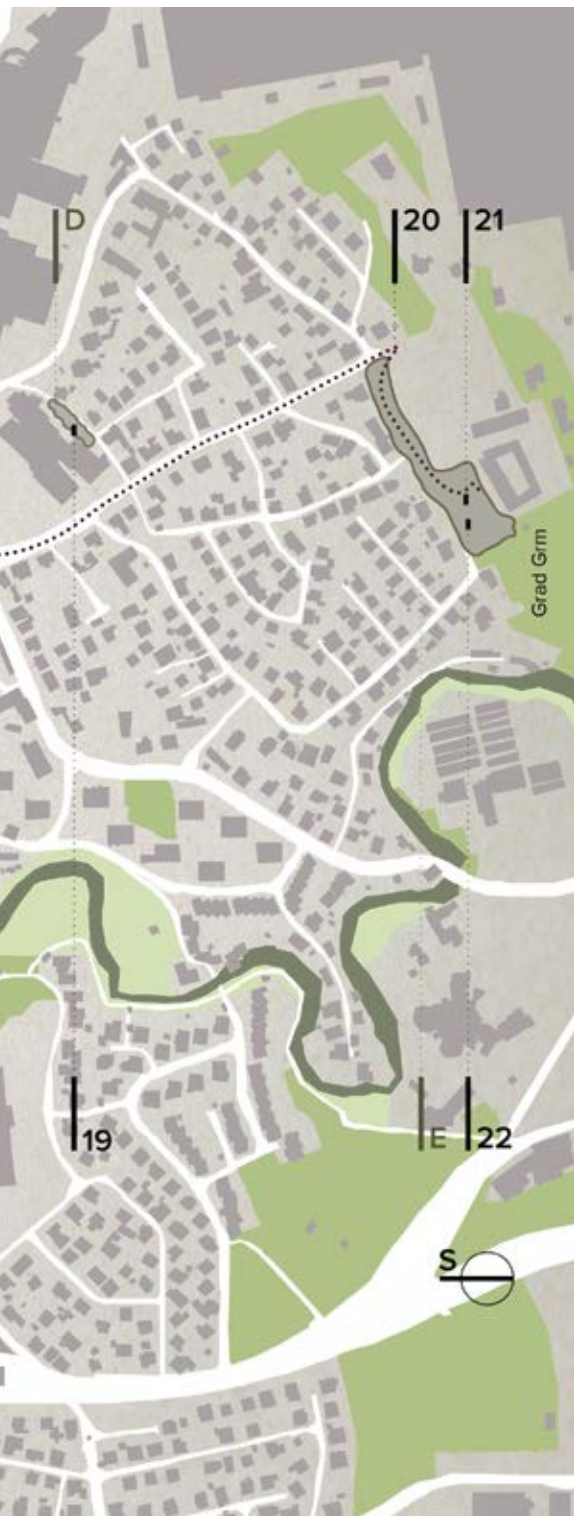
- 1 rdečelistna bukev
- 2 lipovec ali malolistna lipa
- 3 divji kostanj
- 4 hrast dob
- 5 dvokrpi ginko
- 6 ostrolistni javor
- 7 ameriški ambrovec
- 8 trnata gledičija
- 9 srebrna lipa
- 10 maklen ali poljski javor
- 11 ameriški koprivovec
- 12 kroglasta robinija ali nepravna akacija
- 13 navadni beli gaber
- 14 bela vrba
- 15 veliki jesen
- 16 javorolistna platana
- 17 japonski cercidifil
- 18 zeleni bor
- 19 (velikolistna) lipa
- 20 navadna bukev
- 21 ameriški klek
- 22 cigarovec ali ameriški cigarar

- A park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine
B (1) drevored ob Rozmanovi ulici, (2) Kettejev drevored
C Windischerjev vrt
D drevored lip pri Osnovni šoli Grm
E Grajski park Grm

V mestnem jedru in neposredni okolici so kot točkovne naravne vrednote določena štiri drevesa:

hrast (I) ob Kettejevem drevoredu na Marofu (ID:8495),
lipa (II) na Dimitričevem vrtu na Šolski ulici (ID:8131),
tisa (III) na vrtu Frančiškanskega samostana (ID:8498) ter
bela murva (IV) ob hiši Breg 2 (ID:8486).

V lanskem letu je padla tisa na vrtu pod Kapiteljsko cerkvijo (ID:8500).

01

RDEČELISTNA BUKEV

vrsta: rdečelistna bukev

(*Fagus sylvatica* f. *purpurea* (Aiton) Dippel)

lokacija: Kettejev drevored 5

število dreves iste vrste na lokaciji: 1

starost: približno 150 let

obseg debla: 527 cm (Ok: 315 cm)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD: Arheološko najdišče Marof, EŠD: 8710

predlog varstvenega režima:

[RNV (t)]: dosega kriterij obsega za določitev drevesne naravne vrednote

ocena stanja:

Drevo je relativno dobro ohranjeno, vendar v začetku procesa razgradnje (gliva in sušenje vrha). Drevo bo lahko živelo še nekaj let, odvisno od razvoja gliv.

predlog za vzdrževanje:

- odstranitev suhih vej
- ročna odstranitev bršljana
- čiščenje neposredne bližine drevesa (suhe odpadne veje)
- odstranitev štora sosednje propadle in požagane bukve
- odstranitev gugalnice
- zalivanje v sušnem obdobju
- potreben je večkratni pregled drevesa
- nujna označitev nevarnosti ob viharjih in snegu

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ima gosto in široko krošnjo, ki daje gosto senco.

Listi dreves: enostavni listi s celim robom/jajčasti.

Zgornja listna površina je zeleno-rdeča, spodnja zelena. Jeseni se listi izrazito obarvajo.

Velikost: Višina: 25 m, na dobrih rastiščih do 37 m.

Širina: 20 m. Raste enakomerno zmerno hitro vso življenjsko dobo.

Življenjska doba: Dolga, v naravi več kot 300 let, v mestih 150 let in več, če ima ugodne življenjske pogoje.

Obnovitvena sposobnost: Dobra, da se lepo oblikovati, dobro prenaša obrezovanje.

Koreninski splet: Bukvev ima od vseh drevesnih vrst v Evropi največjo gostoto korenin. Večina korenin je v zgornjem sloju. Na posege občutljive korenine se slabo obnavljajo. Zelo agresivne so do drugih rastlin.

Fiziološke lastnosti: Mladno drevo dobro uspeva v senci večjih dreves. Ne prenaša dobro mestnega podnebja, industrije, soli, mokrih ali zbitih tal.

Uporaba: Primerna za odprto krajino in večje parke.

Namenskost: Služi lahko kot zaslon pred nezaželenimi pogledi, vetrom. Zelo dobro duši hrup. Lahko se uporabi za živo mejo.

02 LIPOVEC ALI MALOLISTNA LIPA

vrsta: lipovec ali malolistna lipa (*Tilia cordata* Mill.)

lokacija: Seidlova cesta 5

število dreves iste vrste na lokaciji: 3

starost: približno 25 let

obseg debla: največji 112 cm (Ok: 500 cm)

varovanje naravne dediščine:

niso naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Dve drevesi sta relativno dobro ohranjeni, drevo ob pročelju stavbe na Seidlovi cesti 5 pa ima hudo mehansko poškodbo debla, zato ne bo dolgo živelo. Pred kratkim so zaradi širjenja cestišča preveč obrezali tudi drevo, ki je najbližje priključku na Seidlovo cesto.

predlog za vzdrževanje:

- odstranitev suhih vej
- izboljšanje pogojev okoli dreves: odstranitev betonskih plošč in zamenjava s kovinskimi rešetkami
- instalacija zračnikov za dovod zraka do korenin
- predlog čimprejšnje zamenjave poškodovanega drevesa z drevesom obsega 25 cm
- vzdrževanje zamenjanega drevesa: zalivanje v poletnih mesecih vsaj dve leti, da se drevo ukorenini

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ki daje gosto senco. Močna krošnja je v starosti kroglaste oblike.

Listi: enostavni, precej pravilno srčasti, s finim, nažaganim robom. Jesenska barva listov je neizrazito rumena.

Velikost: Višina: 18–25 (33) m. Širina: 10–15 (20) m. Do 20 leta starosti raste zmerno, nato počasi (počasneje kot lipa). Končno višino doseže po 80 letih.

Življenjska doba: Zelo dolga, tudi 500 let in več.

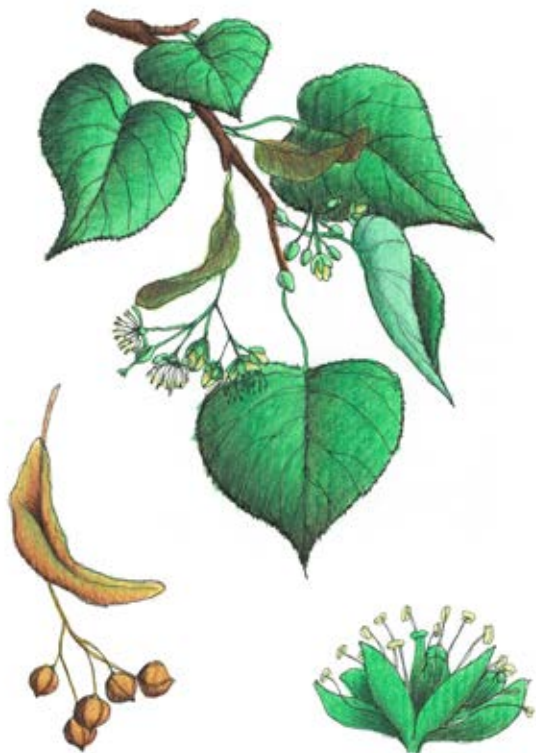
Obnovitvena sposobnost: Zelo dobro prenaša vse načine obrezovanja in oblikovanja.

Koreninski splet: Globinski s srčno korenino in (agresivnim) gostim spletom drobnih korenin, ki od debla zrastejo 20 m in več.

Fiziološke lastnosti: Mestno okolje prenaša dobro, če le ni ozračje preveč onesnaženo. Slabo prenaša sol, zbita tla ter hkratne vročine in suše. Mraz prenese bolje kot lipa. Škodi mu pasji urin. Za dobro rast potrebuje globoka zračna tla.

Uporaba: Primeren za parke, ob cestah za (tudi strižene) drevorede, vrtove, dvorišča, visoke žive meje.

Namenskost: Uporabi se lahko kot zaščita pred hrupom in vetrom. Za utrjevanje nasipov.

03

DIVJI KOSTANJ

vrsta: **divji kostanj** (*Aesculus hippocastanum* L.)
lokacija: **Novi trg 11 (drevored ob Rozmanovi ulici)**
število dreves iste vrste na lokaciji: **22 starih in 25 mladih**
starost: **približno 180 let (najstarejši)**
obseg debla: **največji 302 cm (Ok: 375 cm)**

varovanje naravne dediščine:
RNV (o): Kettejev drevored, ID 4539 (lokalni)
ZO: Kettejev drevored, SC: 1249 (lokalni)
varovanje kulturne dediščine:
ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492
VAD: Drevored ob Rozmanovi, EŠD: 14403
predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:
Drevesa so zaradi nekdanjih posegov votla, a kljub temu še vitalna.

predlog za vzdrževanje:
- **izvajanje pregleda dreves vsako leto in opredeljevanje njihovega stanja**
- **nujna označitev nevarnosti ob viharjih ali snegu**
- **odstranitev suhih vej**
- **čiščenje starih ran in vnovična zaščita z ustreznimi premazi**
- **odsvetujejo se kakršni koli posegi v tla**
- **zaradi zgodovinske vrednosti postopna menjava dreves z isto vrsto**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ki ima kratko deblo. Daje gosto senco, krošnja je široka in zgoraj zaobljena. Jesenska barva (zdravih) listov je svetlo rumena in neizrazita.

Listi: sestavljeni, dlanasti.

Velikost: Višina: 15–25 (30) m. Širina: 15–20 (25) m. Mlado drevo raste hitro. Končno višino doseže po 50 letih.

Življenjska doba: Več kot 200 let, vendar samo ob ugodnih pogojih. V mestih je življenjska doba bistveno krajša.

Obnovitvena sposobnost: Speča očesa lahko obnovijo krošnjo, rane pa se zelo slabo celijo.

Koreninski splet: Ima srčno korenino. Plitev koreninski splet z nekaj močnimi koreninami in veliko drobnimi dobro veže tla.

Fiziološke lastnosti: Ne prenaša dobro industrijskega okolja, soli, suhega zraka in suhih tal. Ogrožajo ga boleznin in škodljivci – glivična listna sušica in zavrtáč. Les ni posebno trden, zato neurja pogosto lomijo debele veje. Korenine dvigujejo tlake.

Uporaba: Vrsta je v Evropo prišla z Balkana. Množično uporabljen v habsburški monarhiji predvsem zaradi lepega socvetja, velikih in zanimiv listov. Primeren za parke in drevorede.

Namenskost: Uporablja se lahko kot zaščita pred hrupom in vetrom.

04 HRAST DOB

vrsta: **hrast dob** (*Quercus robur* L.)

lokacija: **Rozmanova ulica 19**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **162 cm (Ok: 410 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

MD: Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD: 8722

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je relativno dobro ohranjeno, vendar nima prostora za rast. Gre za preveliko drevo za zasaditev na dani lokaciji. Posledice takšne zasaditve so poškodbe na stavbi in v tlaku.

predlog za vzdrževanje:

- ko bo čas za nadomeščanje, predlagamo zamenjavo vrste: stebrasti gaber (*Carpinus betulus* 'Fastigiata') oz. da se po odmrtnju drevesa na lokaciji ne zasedi drugega drevesa

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ima široko, precej neenakomerno stožčasto do jajčasto ali celo okroglo krošnjo z debelejšimi ogrodnimi vejami, ki se razraščajo daleč. Pri nas je to drevo z največjim številom različnih žuželk v svoji krošnji.

Listi: pernato krpati. Jesenska barva listov je neizrazito rumena do rumenorjava. Na odpadlem mokrem listju lahko drsi.

Velikost: Višina: 25–35 (40) m. Širina: 15–20 (25) m. Raste hitro, nato (ko zarodi) zmerno. Končno višino doseže po 100 letih.

Življenjska doba: Zelo dolga, od 500 do 800 let.

Obnovitvena sposobnost: Krošnja se uravnava sama.

Koreninski splet: Ima do 2 m globoko srčno korenino.

Plitve korenine lahko sežejo trikrat dlje kot rob krošnje.

Fiziološke lastnosti: Dobro prenaša mestno okolje, nizke temperature in močan veter, zmerno dobro tudi soli. Svetlo ljuben, prenese tudi polsenco. Sušo ali dlje časa razmočena tla prenaša dobro le, če je dobro vrasel. Potrebuje veliko prostora.

Uporaba: Primeren za odprto krajino, velike parke in sonaravne vrtove.

Namenskost: Uporablja se lahko kot zaščita pred pogledi, prahom in vetrom.

05

DVOKRPI GINKO

vrsta: **dvokrpi ginko** (*Ginkgo biloba* L.)

lokacija: **Rozmanova ulica 28**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 20 let**

obseg debla: **108 cm (Ok: 250 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je dobro ohranjeno, vendar jemlje prostor ostrolistnemu javorju v parku ob Knjižnici Mirana Jarca.

predlog za vzdrževanje:

- **če bi želeli zagotoviti optimalni razvoj krošnje sosednjega ostrolistnega javorja na dani lokaciji, bi bilo treba ginko odstraniti**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo. Ima zelo različno krošnjo, pogosto široko stožčasto. Vej je po navadi malo, so pa močne.

Listi: krpati. Jesenska barva listov je (odvisno od temperaturne razlike med dnevom in nočjo) izrazito rumena ali zelenorumena. Ženski plodovi imajo izrazit in močno neprijeten vonj, zato je za mesto primernejša rastlina moškega spola.

Velikost: Višina: 15–20 (35) m. Širina: 10–15 (20) m. Raste počasi do zmerno hitro. Končno višino doseže po 100 letih. Življenjska doba: Približno 200 let.

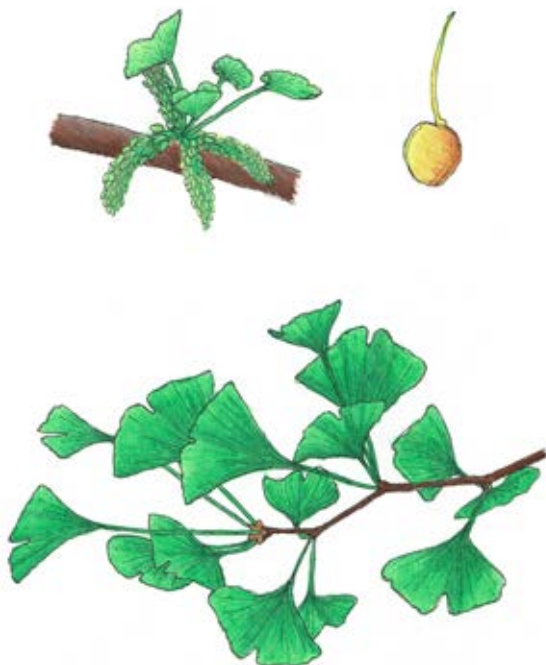
Obnovitvena sposobnost: Je nezahteven. Lahko se ga pomladi.

Koreninski splet: Je globok s srčno korenino in debelimi mesnatimi koreninami, ki jih (ko so mlade) zelo radi napadejo voluharji.

Fiziološke lastnosti: Odporen na bolezni in škodljivce. Če je dobro vraščen, dobro prenaša mestno in industrijsko okolje, sušo, mraz in sol.

Uporaba: Primeren za parke in drevorede, parkirišča, notranja dvorišča kot tudi za mestna jedra.

Namenskost: Drevo je edina še živeča vrsta 250 milijonov let stare skupine (živi fosil). Privlačno je zaradi mogočnosti, piramidaste krošnje in edinstvene oblike listov.

06 OSTROLISTNI JAVOR

vrsta: **ostrolistni javor** (*Acer platanoides* L.)

lokacija: **Rozmanova ulica 28**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 40 let**

obseg debla: **159 cm (Ok: 280 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija, EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

MD: Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD: 8722

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je zelo dobro ohranjeno. Ginko, ki raste v neposredni bližini, potiska krošnjo drevesa ob pročelju knjižnice, zato je ne more razviti do končne zmožnosti. Drevo lahko na tej lokaciji dobro uspeva še 100 let.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **odstranitev manjših vej proti pročelju knjižnice (veje do premera 2.5 cm)**
- **stalno vzdrževanje krošnje proti pročelju**
- **odstranitev podstojnega rastlinja (nima svetlobe ne vode za rasti)**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ki oblikuje močno krošnjo, z zelo razvejanimi vejami. Z rednim rezom mu lahko oblikujemo okroglo ali eliptično krošnjo.

Listi: dlanasto krpati. Jesenska barva listov je (odvisna od drevesa in traja kratek čas) od zlato rumene do vijolično rjave.

Velikost: Višina: 20–30 (35) m. Širina: 12–20 m. V mladosti raste hitro, pozneje zmerno do počasi. Končno višino doseže po 40 letih.

Življenjska doba: Približno 100 let.

Obnovitvena sposobnost: Zmerna, krošnja se lahko oblikuje.

Koreninski splet: Ima močnejšo srčno korenino in močno razvejane plitve korenine, ki jih zelo razširi.

Fiziološke lastnosti: Dobro prenaša mestno in industrijsko okolje. Polsencovzdržna drevesna vrsta. Slabo prenaša sušo, zbita tla in sol. Na neprimernem rastišču se v mes-tih pogosto pojavi medena rosa – uši. Daje močno senco, zato podstojno rastlinje ne uspeva dobro.

Uporaba: Primeren za parke, občestni prostor, drevorede in parkirišča.

Namenskost: Ščiti pred prahom in hrupom. Primeren je za utrjevanje nasipov.

07

AMERIŠKI AMBROVEC

vrsta: **ameriški ambrovec** (*Liquidambar styraciflua* L.)

lokacija: **Rozmanova ulica 24**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **154 cm (Ok: ni podatkov)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je dobro ohranjeno.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **odstranitev manjših vej proti pročelju objekta Rozmanova ulica 24 (veje do premera 2,5 cm)**
- **stalno vzdrževanje krošnje proti pročelju**
- **dodati zemljino**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo z deblom, ki sega do vrha krošnje. Mlado drevo ima pravilno stožčasto, starejše pa okroglo krošnjo. Glavne veje so skoraj vodoravne. Značilno zanj je razbrazdano svetlo sivo lubje, ki spominja na videz aligatorja.

Listi: dlanasto krpati, v obliki zvezde, rob je drobno nažagan. Lepa jesenska barva listov, ki se pri vsakem drevesu razlikuje, spreminja od oranžne do vijoličnorjave. Če raste v senci, se drevo slabo obarva.

Velikost: Višina: 10–25 (35) m. Širina: 6–12 m. Na dobrih tleh raste hitro. Končno višino doseže po 70 letih.

Življenjska doba: Približno 100 let.

Obnovitvena sposobnost: Dobra.

Koreninski splet: Potrebuje veliko prostora, sicer dviguje tlake, saj se mesnate površinske korenine z nekaj globinskimi razraščajo daleč.

Fiziološke lastnosti: Dobro prenaša mestno okolje in poplave. V primeru visokega pH ga napade bolezen rastlinska bledica (kloroza).

Uporaba: Primeren za parkirišča, parke, vrtove, kjer ima dovolj prostora za razrast korenin.

Namenskost: Zaradi izjemnih estetskih lastnosti (čudovite jesenske barve) je zelo primeren kot okrasno drevo.

08 TRNATA GLEDIČIJA

vrsta: **trnata gledičija (*Gleditsia triacanthos* L.)**

lokacija: **Rozmanova ulica 9**

število dreves iste vrste na lokaciji: **3**

starost: **približno 50 let**

obseg debla: **največji 190 cm (Ok: 290 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Vsa tri drevesa so v slabem stanju zaradi prevelikih posegov med obrezovanjem (obglavljanje). Drevo na jugozahodnem robu zasaditve je ohranjeno najbolje.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **ročna odstranitev bršljanja**
- **razredčitev krošnje v vrhu po potrebi (zaradi posledic predhodnega obglavljanja), pustiti čim bolj naraven razrast**
- **prenehanje obglavljanja!**
- **odstranitev podstojnega rastlinja (bezeg)**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ki mu deblo sega visoko v redko, široko razraslo krošnjo. Na vejah in deblu ima velike trne. Plod je do 40 cm dolg usnat strok. Sorte brez plodov so bile vzgojene za drevorede. V starosti ima dežnikasto krošnjo.

Listi: sestavljeni/sodopernati. Jesenska barva listov je rumenozelena do izrazito rumena.

Velikost: Višina: 15–25 (35) m. Širina: 8–10 (20) m. Mladno drevo raste do 10. leta hitro, nato zmerno. Končno višino doseže po 50 letih.

Življenjska doba: Približno 100 let.

Obnovitvena sposobnost: Da se rane ne bi dolgo in slabo celile, jo je treba rezati poleti, ne spomladi.

Koreninski splet: Je redek, šopast, široko razrasel in potrebuje globoka tla.

Fiziološke lastnosti: Nezahtevna, na mestno podnebje in izpušne pline neobčutljiva. Dobro prenaša sol in tlakovane površine. Potrebuje veliko svetlobe. Stara drevesa so krhka in občutljiva na snegolov in vetrolov.

Uporaba: Primerna za parke, drevorede, mestna jedra, dvorišča in parkirišča.

Namenskost: Primerna za utrjevanje nasipov.

09

SREBRNA LIPA

vrsta: **srebrna lipa (*Tilia tomentosa* Moench)**

lokacija: **Dilančeva ulica 1 (atrij Hostla Situla)**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **245 cm (Ok: 500 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je dobro ohranjeno.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **izboljšanje pogojev okoli drevesa: odstranitev tlakanja za dovod zraka do korenin**
- **odstranitev gugalnice**
- **odstranitev električnih kablov**
- **pazljivost s korenčnikom**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, ki diši pri cvetenju močneje kot druge lipe, ima gosto široko stožčasto do okroglo krošnjo z več enakovrednimi vrhovi z glavnimi vejami, usmerjenimi navzgor. V starosti se veje povesejo, krošnja je dežnikasta. Listi: enostavni, nepravilno srčasti, z nažaganim robom. Zgoraj zeleni, spodaj intenzivno srebrno beli. Zelo lepa in izrazita jesenska barva listov se spreminja od zelenorumene do rumene.

Velikost: Višina: 15–30 m. Širina: 20 m. Mlado drevo raste hitro, pozneje zmerno počasi. Končno višino doseže po 50 letih.

Življenjska doba: Do 200 let, krajša kot pri drugih lipah.

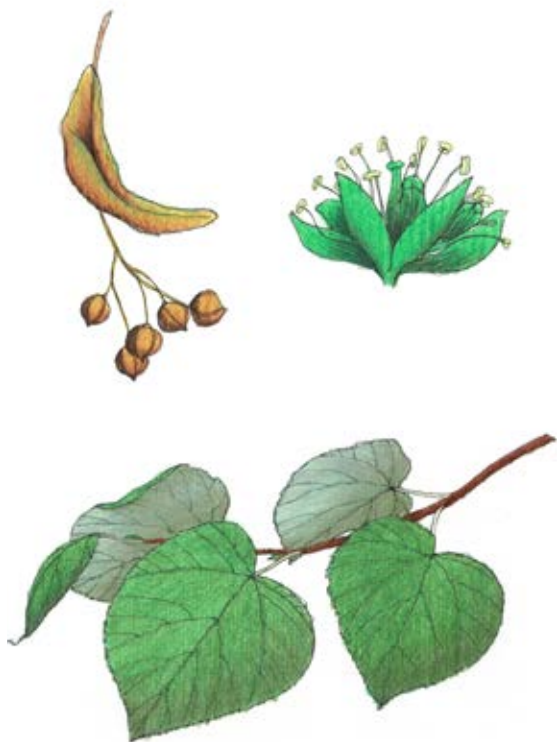
Obnovitvena sposobnost: Da se jo oblikovati in pomladiti (rez).

Koreninski splet: Je globinski s srčno korenino z drobnimi koreninami na površini. Korenine so zelo agresivne.

Fiziološke lastnosti: Bolje kot druge lipe prenaša mestno podnebje in industrijo, vročino, sevanje svetlobe in sol.

Uporaba: Primerna za parke, parkirišča, drevorede ob cestah, mestna jedra, vrtove.

Namenskost: Varuje pred hrupom, vročino (daje gosto senco). Primerna za utrjevanje brežin.

10 MAKLEN ALI POLJSKI JAVOR

vrsta: maklen ali poljski javor (*Acer campestre* L.)

lokacija: **Glavni trg 32**

število dreves iste vrste na lokaciji: **1**

starost: **približno 70 let**

obseg debla: **199 cm (Ok: 200 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima:

[RNV (t): dosega kriterij obsega za določitev drevesne naravne vrednote

ocena stanja:

Drevo je dobro ohranjeno. Drugi maklen, ki stoji ob koprivovcih na nasprotni strani trga (Glavni trg 3), pa je v zelo slabem stanju. V izvedbenih načrtih prenove Glavnega trga je predvidena ohranitev obeh maklenov in navadnih koprivovcev.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **odstranitev električnih kablov**
- **pri prenovi je potrebno izboljšanje pogojev okoli drevesa: več prostora za korenine (zračna rešetka)**
- **pri prenovi paziti, da se koreninski sistem ne poškoduje**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo lahko zraste tudi kot večji grm. Na začetku ima jajčasto, v starosti pa okroglo do široko stožčasto gosto razvejano krošnjo z eno ali več debli.

Listi: zelo variirajo v obliki, v glavnem so dlanasto krpati s tremi do petimi krpami.

Izrazita rumena jesenska barva listov traja samo nekaj dni. Velikost: Višina: 10–15 (20) m. Širina: 6–8 (15) m. Mlado drevo raste zmerno hitro, pozneje počasni. Končno višino doseže po 30 letih.

Življenjska doba: Do 200 let.

Obnovitvena sposobnost: Dobro prenaša obrezovanje. Oblikuje se ga lahko kot živo mejo. Če želimo drevesno obliko, se ga ne sme obrezovati.

Koreninski splet: Ima srčno korenino in plitev, z drobnimi koreninami gosto prepleten koreninski splet, ki se razraste do roba krošnje.

Fiziološke lastnosti: Dobro prenaša mestno podnebje, a potrebuje dobra, globoka in sveža tla. Slabo prenaša zbita tla, nepropustne tlake in pomanjkanje svetlobe (v tem primeru je rast zelo počasna).

Uporaba: Primerna za občestni prostor, drevorede, tudi za manjše ali strešne vrtove, strižene žive meje.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred hrupom, vetrom, pogledi. Za utrjevanje brežin.

11

AMERIŠKI KOPRIVOVEC

vrsta: ameriški koprivovec (*Celtis occidentalis* L.)

lokacija: Glavni trg 7

število dreves iste vrste na lokaciji: 4 (od 5)

starost: približno 30 let

obseg debla: največji 145 cm (Ok: ni podatkov)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima:

/

ocena stanja:

Vsa drevesa so v zelo slabem stanju, saj imajo zaradi napačnega vzdrževanja (obglavljanje) popolnoma uničene krošnje. Ob prenovi Glavnega trga bi jih bilo smiselno zamenjati. V izvedbenih načrtih prenove Glavnega trga so namesto koprivovec predvideni stebrasti hrasti (*Quercus robur* var. *fastigiata* (Lam.) Spach).

predlog za vzdrževanje:

- predlagamo zamenjavo vrste: stebrasti gaber (*Carpinus betulus* 'Fastigiata'), kot je bilo predvideno; glede na to, da je dovolj prostora, tudi drugo listopadno drevo, ki daje večjo senco: črni gaber (*Ostrya carpinifolia* Scop.), mokovec (*Sorbus aria* (L.) Crantz) ali mali jesen (*Fraxinus ornus* L.)

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo s široko jajčasto, včasih nepravilno krošnjo. Je vsestransko prilagodljiva in trdna, srednje velika drevesna vrsta, brez bolezni in škodljivcev. Zelo težko je oblikovati enakomerno krošnjo z deblom, potegnjenim skozi krošnjo, veje so deloma povešene.

Listi: Enostavni listi z nažaganim robom so poševno jajčasti, zgoraj gladki in bleščeči. Izrazita jesenska barva listov je svetleče rumena.

Velikost: Višina: 10–20 (30) m. Širina: 10–15 m. Mlado drevo hitro raste.

Življenjska doba: Zelo dolga – do 1000 let.

Obnovitvena sposobnost: Zelo dobra.

Koreninski splet: Globinski razvejan, prilagodljiv.

Fiziološke lastnosti: Nezahtevno drevo; pomembna je brezhibna sadika s koreninsko grudo in pravilno oblikovano krošnjo. Dobro prenaša mestno podnebje, sušo in mrzle zime.

Uporaba: Primerna za parke, vrtove, na odprtih mestih, ob rečnih bregovih.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred sončno pripeko. Za utrjevanje nasipov.

12 KROGLASTA ROBINIJA ALI NEPRAVA AKACIJA

vrsta: kroglasta robinija (*Robinia pseudoacacia*
'Umbraculifera')

lokacija: **Glavni trg 28**

število dreves iste vrste na lokaciji: **2**

starost: **približno 30 let**

obseg debla: **največji 45 cm (Ok: 315 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija, EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

MD: Spomenik obešenima na Glavnem trgu, EŠD: 8720

predlog varstvenega režima:

/

ocena stanja:

Obe drevesi sta zaradi nestrokovnega vzdrževanja v slabem stanju. Drevo, ki raste severno, je tako poškodovano, da ga je treba zamenjati. V izvedbenih načrtih prenove Glavnega trga je predvidena ohranitev obeh dreves.

predlog za vzdrževanje:

- **pravilno obrezovanje, ne obglavljanje**
- **zamenjava poškodovanega drevesa**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo z majhno kroglasto krošnjo. Popolno okroglo obliko ima samo, če se v nekajletnih presledkih obrezuje na kratke štrclje.

Listi: Sestavljeni/lihopernati. Jesenska barva listov je odvisna od sorte – zelena ali rumena.

Velikost: Višina: 4–6 m. Širina: 4–6 m. Mlado drevo zelo hitro raste, pozneje zmerno. Končno višino doseže po 30 letih.

Življenjska doba: V drevoredih dočaka do 80 let.

Obnovitvena sposobnost: Dobra, a rez v živo močno skrajša življenjsko dobo.

Koreninski splet: Mlado drevo ima globinski koreninski splet z do 3 m in več dolgo močno srčno korenino. Pozneje se razvije še površinski, ki lahko zraste trikrat dlje, kot sega rob krošnje. Korenine dvigujejo tlake.

Fiziološke lastnosti: Primerna za mestno in industrijsko okolje. Dobro prenaša vročino in sol. Stara drevesa postanejo krhka.

Uporaba: Primerna za drevorede, parke, parkirišča, mestna jedra.

Namenskost: Uporablja se za optično vodenje ob cesi.

13

NAVADNI BELI GABER

vrsta: **navadni beli gaber** (*Carpinus betulus* L.)

lokacija: **Glavni trg 22, 23**

število dreves iste vrste na lokaciji: **8 (od 12)***

starost: **približno 60 let***

obseg debla: **največji 229 cm (Ok: 300 cm)***

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s, vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevesa so bila v sklopu prenove Glavnega trga septembra 2017 požagana, razen najmlajšega drevesa, ki bo presajeno na drugo lokacijo. Vsa stara drevesa so bila v zelo slabem stanju. Zasajena so bila pregosto in so z velikostjo presegala zmoglosti prostora. V izvedbenih načrtih prenove Glavnega trga so namesto belih gabrov predvideni kroglasti javorji (*Acer platanoides* 'Globosum' (G.Nicholson) Schwer.).

predlog za vzdrževanje:

- **predlagamo zamenjavo vrste: stebrasti gaber (*Carpinus betulus* 'Fastigiata'), ki ima ožje krošnje; zaradi parkirišč med drevesi je treba kupiti posebno gojene sadike, ki do višine vozil nimajo vej, ter njihove krošnje ustrezno dvigovati**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo. Mlada krošnja, ki se začne precej nizko, se z debelino drevesa ne dviguje. Debelejše drevo ima daljše, široko razprostrate in zgoraj zaobljene krošnje.

Listi: Enostavni, podolgovato jajčasti, z izrazito dvojno nazobčanim robom. Neizrazita jesenska barva listov je rumena do rumenorjava.

Velikost: Višina: 10–20 (25) m. Širina: 7–12 (15) m. Mlado drevo raste zmerno hitro. Končno višino doseže po 50 letih. Življenjska doba: Dolga – približno 300 let, vendar v mestih bistveno krajša.

Obnovitvena sposobnost: Zelo dobro prenaša obrezovanje, primeren tudi za oblikovane krošnje.

Koreninski splet: Ima globok srčast koreninski in gost površinski koreninski splet. Dobro se prilagaja rastišču.

Fiziološke lastnosti: Dobro prenese močno obrezovanje. Slabo prenaša mestno podnebje in nepropustne tlake. Sencovzdržno drevo. Potrebujee veliko zraka v tleh, slabo prenaša sol in mokra zbita tla.

Uporaba: Primeren za drevorede, parke, parkirišča, mestna jedra, atrije, otroška igrišča, oblikovane žive meje.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred hrupom, prahom, pogledi. Za utrjevanje nasipov.

*Stanje pred začetkom prenove Glavnega trga, 24. 8. 2017.

14

BELA VRBA

vrsta: **bela vrba** (*Salix alba* L.)

lokacija: **Kandijska cesta 11 (obrežje Krke, jugozahodna stran Kandijskega mosta)**

število dreves iste vrste na lokaciji: **3**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **največji 245 cm (Ok: 350 cm)**

varovanje naravne dediščine:

RNV (o): Krka, ID 128V (državni)

NAT: Krka s pritoki, SDF ID: SI3000338

EPO: Krka – reka, ID 65100

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija, EŠD: 493

ND (s): Mestna četrt Kandija, EŠD: 14633

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Vsa drevesa so v dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **čiščenje obrečnega prostora (odpadla debla, veje)**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo s svetlo, močno razvejano, najprej stožčasto, pozneje visoko obokano krošnjo. Debla starih dreves so pogosto votla.

Listi: enostavni, ozko suličasti. Listi, ki so spodaj gosto srebrnkasto dlakavi, se jeseni ne obarvajo.

Velikost: Višina: 10–25 (30) m. Širina: 10–15 (20) m. Mladlo drevo raste hitro, do 2 m na leto, pozneje je rast zmerna. Končno višino doseže po 50 letih.

Življenjska doba: Redko dočakajo 100 let.

Obnovitvena sposobnost: Dobra.

Korenski splet: Dobro razvita glavna in številne stranske korenine, na daleč razraščene.

Fiziološke lastnosti: Neprimerna za mestno okolje. Za dobro rast potrebuje sveža tla. Med vsemi vrbami najdlje zdrži v vodi, suše pa ne prenaša dobro. Stara drevesa nimajo tanina, zato imajo votla debla; posledica so snegolomi in vetroolomi.

Uporaba: Primerna za vodni rob, drevorede v odprti krajini, parke, pokopališča.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred vetrom. Za utrjevanje bregov voda, nasipov in pobočij.

15

VELIKI JESEN

vrsta: **veliki jesen** (*Fraxinus excelsior* L.)

lokacija: **Ragovska ulica 1A**

(**obrežje Krke, jugovzhodna stran Kandijskega mosta**)

število dreves iste vrste na lokaciji: **3**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **največji 157 cm, vendar že pri tleh**

razcepitev na štiri debela (Ok: 330 cm)

varovanje naravne dediščine:

RNV (o): Krka, ID 128V (državni)

NAT: Krka s pritoki, SDF ID: SI3000338

EPO: Krka – reka, ID 65100

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s): Mestna četrt Kandija, EŠD: 14633

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Vsa drevesa so v dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- **odstranitev suhih vej**
- **odstranitev odlomljenih vej, da lepo zakalusira**
- **čiščenje obrečnega prostora (odpadla debela, veje)**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo ima pokončno, skoraj okroglo, svetlo krošnjo, ki pozno odganja.

Listi: sestavljeni/lihopernati. Listi se jeseni ne obarvajo, po prvi slani odpadejo zeleni.

Velikost: Višina: 15–35 (45) m. Širina: do 30 m. Mladno drevo raste hitro, pozneje je rast zmerna. Končno višino doseže po 80 letih. Za bukvijo je to najvišje drevo pri nas. Življenjska doba: Približno 150 let, vendar samo v naravnem okolju.

Obnovitvena sposobnost: Dobra, če se ne reže debelih vej.

Koreninski splet: Globinske korenine rastejo do 10. leta starosti. Površinske korenine sežejo do 25 m od debla.

Fiziološke lastnosti: Primeren za mestno okolje. Odporen je na cementni prah. Ne prenaša soli in znižanja podtalnice. Za dobro rast potrebuje sveža, globoka tla.

Uporaba: Primeren za parke, drevored, občestni prostor, večje vrtove in vodni rob.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred vetrom. Za varovanje brežin.

16 JAVOROLISTNA PLATANA

vrsta: javorolistna platana (*Platanus × hispanica* Mill. ex Münchh.)

lokacija: **Kandijska cesta 38**

število dreves iste vrste na lokaciji: **2**

starost: **približno 60 let**

obseg debla: **največji 334 cm, na višini 50 cm (razcepitev na štiri debla) (Ok: 375 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija, EŠD: 493

ND (s): Mestna četrt Kandija, EŠD: 14633

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Obe drevesi sta dobro ohranjeni, vendar zasajeni preblizu. Na lokaciji je prostor za eno drevo, ki bo dobro uspevalo.

predlog za vzdrževanje:

- odstranitev suhih vej

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno, pogosto že v spodnjem delu hitro razvejano, je visoko, z veliko in široko razprostrto krošnjo. Lubje se lušči v značilnih velikih ploščah.

Listi: dlanasto krpati. Jesenska barva listov je rumena.

Velikost: Višina: 20–35 (40) m. Širina: 15–25 m. Mlado drevo raste zmerno do hitro, pozneje je rast zmerna. Končno višino doseže po 80 letih.

Življenjska doba: Več kot 200 let (na vlažnih rastiščih do 400 let).

Obnovitvena sposobnost: Dobra, da se oblikovati.

Koreninski splet: Srčast, z močnimi stranskimi koreninami. Fiziološke lastnosti: Primerna za mestno in industrijsko okolje. Odporna na onesnažen zrak, sol, sušo, nasipavanje materiala na korenine. Potrebuje veliko prostora. Dviguje tlake, če so manj kot 1 meter od debla. Potrebuje sončno lego. Presaja se lahko tudi večja drevesa, če so primerno pripravljena.

Uporaba: Primerna za parke, drevorede, mestna jedra, parkirišča. Včasih najbolj pogosto mestno drevoredno drevo v Evropi.

Namenskost: Uporablja se kot zaščita pred hrupom in vetrom. Za utrjevanje brežin.

17

JAPONSKI CERCIDIFIL

vrsta: japonski cercidifil (*Cercidiphyllum japonicum*

Siebold & Zucc. ex J.J.Hoffm. & J.H.Schult.bis)

lokacija: Trdinova ulica 2

število dreves iste vrste na lokaciji: 3

starost: približno 17 let

obseg debla: največji 64 cm (Ok: ni podatkov)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

ND (s): Mestna četrt Kandija, EŠD: 14633

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevesa so v dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- v sušnih poletjih se priporoča zalivanje (uspeva le, kjer je dovolj vode)

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo, s široko stožčasto do kroglasto krošnjo, eno ali večdebello in je najlepše, ko ni obrezano. Z obrezovanjem izgublja značilno obliko krošnje.

Listi: Enostavni, okroglasti ali okroglo jajčasti, z drobno narezano nažaganim robom. Izrazita jesenska barva listov se spreminja od živorumene do rdečkaste. Odpadli listi prijetno dišijo po medenjaki in pecivu.

Velikost: Višina: 5–20 (30) m. Širina: 4–6 (10) m. Drevo raste počasi.

Življenjska doba: Kratka.

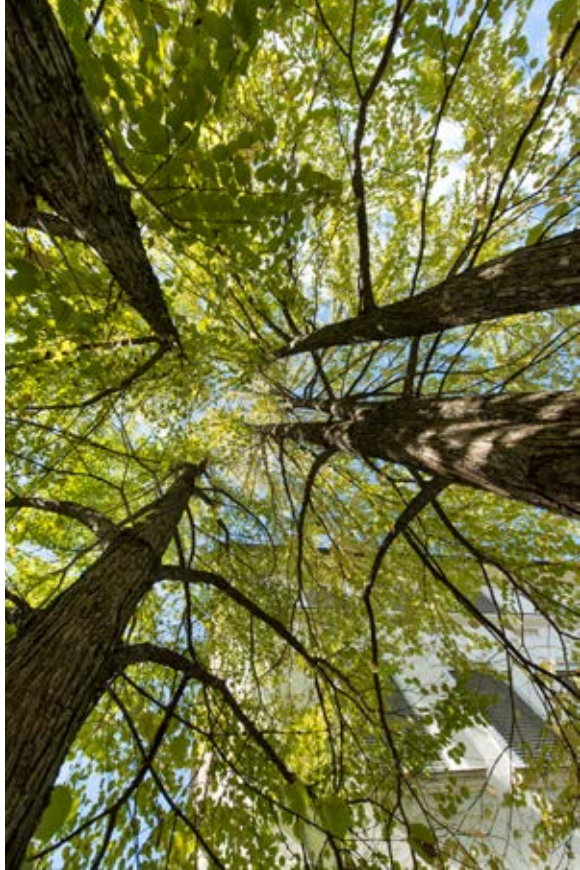
Obnovitvena sposobnost: Dobra, da se oblikovati ali pomladiti (rez).

Koreninski splet: Srčasta korenina in močne površinske korenine, ki dvigujejo tlake.

Fiziološke lastnosti: Slabo prenaša zbita tla in sušo. Drevo si hitro opomore, ko se razmere izboljšajo. Najlepši je, ko je posajen na prostem.

Uporaba: Primeren za parke, dvorišča, vrtove.

Namenskost: Posebno primeren za sajenje na trato.

18 ZELENI BOR

vrsta: zeleni bor (*Pinus strobus* L.)

lokacija: Trdinova ulica 5A

število dreves iste vrste na lokaciji: 1

starost: približno 50 let

obseg debla: 154 cm (Ok: 280 cm)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija,

EŠD: 493

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevo je v relativno dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- paziti na posege v bližini koreninskega sistema

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Iglasto drevo, zimzeleno, z redko krošnjo, v mladosti ozko stožčaste, pozneje pa široke oblike. Debele in različno dolge veje izraščajo skoraj pod pravim kotom. Zaradi tanke, bleščeče in gladke skorje pri mladem drevesu ga imenujejo tudi gladki bor.

Listi: igličasti. Tanke, mehke in nežne modrozeleno iglice izraščajo v šopkih po pet, na drevesu pa ostanejo 2–3 leta.

Velikost: Višina: 20–40 (50) m. Širina: odvisna od tega, kje raste. Mladno drevo raste hitro, tudi pozneje je rast hitra. Končno višino doseže po 80 letih.

Življenjska doba: Povprečno 200 let, lahko tudi do 450 let. Obnovitvena sposobnost: Splošno iglavcev ne smemo rezati, odstranjujemo samo suhe veje.

Koreninski splet: Koreninski sistem se najprej razvija z glavno korenino, ki lahko raste navzdol, pozneje se razvijejo še močne stranske korenine, ki potekajo precej plitvo v tleh. Rast je odvisna od globine tal.

Fiziološke lastnosti: Trdoživ, skromen in prilagodljiv. V mladosti je ploskocvzdružen, v starosti pa reagira kot svetloljubna vrsta. Suše ne prenaša dobro. Zelo občutljiv je na onesnažen zrak.

Uporaba: Zaradi izjemne višine, ki jo lahko dosega, je najbolj primeren za odprti prostor, parke. Je ena izmed najpogostejših tujih drevesnih vrst v Sloveniji.

Namenskost: Daje redko senco. Po prirastku lesa sodi med najdonosnejše vrste iglavcev.

19

VELIKOLISTNA LIPA

vrsta: **(velikolistna) lipa** (*Tilia platyphyllos* Scop.)

lokacija: **Valantičevo**

število dreves iste vrste na lokaciji: **8**

starost: **približno 25 let**

obseg debla: **največji 124 cm (Ok: 500 cm)**

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

ni kulturna vrednota

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevesa so v dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- **čim manj posegov v krošnjo** (čim bolj naravna krošnja)
- **odstranitev suhih vej**
- **odstranitev morebitnih izrastkov iz debel**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo z večinoma gosto krošnjo je v mladosti stožčaste oblike. Starejše ima široko jajčasto obliko.

Listi: enostavni z nažaganim robom. Listi so mehkejši kot pri lipovcu. Jesenska barva listov je od rumeno zelene do svetlo rumene.

Velikost: Višina: 15–30 (40) m. Širina: 25 m. Mlado drevo raste hitro, pozneje je rast počasna. Končno višino doseže po 80 letih.

Življenjska doba: Zelo dolga – 1000 let in več.

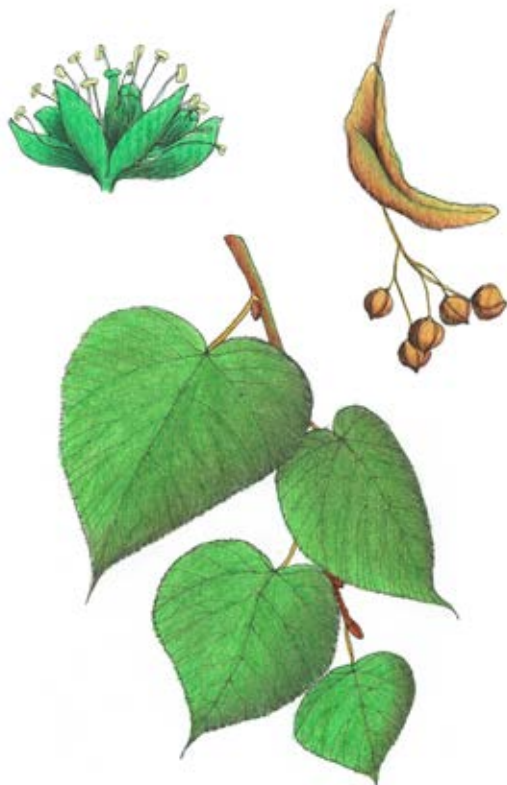
Obnovitvena sposobnost: Zelo dobra, lahko se jo obrezuje in oblikuje.

Koreninski splet: Globinski s srčno korenino. Drobne koreninice na površini zrastejo do 20 m od debla.

Fiziološke lastnosti: Potrebuje veliko zračne vlage. Slabo prenaša pasji urin, sol, zbita tla in tlake nad koreninami.

Uporaba: Primerna za (tudi strižene) drevorede, obcestni prostor, parke, trge, parkirišča, dvorišča.

Namenskost: Za utrjevanje nasipov.

20 NAVADNA BUKEV

vrsta: navadna bukev (*Fagus sylvatica* L.)
lokacija: Trdinova ulica 25
število dreves iste vrste na lokaciji: 2
starost: približno 150 let
obseg debla: največja 280 cm (Ok: 375 cm)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

PSD (vos): Grad Grm, EŠD: 8677

D: Območje gradu Grm, EŠD: 8762

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevesi sta v relativno dobrem stanju. Vidni so posegi v preteklosti, ki so škodovali vitalnosti dreves: žaganje predebelih vej. Bukav na južni strani ima osušene vrhove, kar kaže na to, da počasi zaključuje(ta) svoj življenjski cikel. Najverjetneje bo po odmrtnju prve sledilo odmrtnje tudi druge, saj sta drevesi zasajeni v relativni kratki razdalji in drug drugemu ustvarjata zavetrje.

predlog za vzdrževanje:

- odstranitev suhih vej
- paziti na posege v koreninski sistem
- spremljanje stanja dreves

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo z ravnim deblom, ki sega visoko v krošnjo, ima mogočno, gosto in široko, pogosto visoko obokano krošnjo, ki daje gosto senco.

Listi: enostavni s celim robom, eliptični ali podolgovato jajčasti. Izrazita jesenska barva listov se spreminja od rumene do rumenorjave.

Velikost: Višina: 25–30 (40) m. Širina: 20 m. Drevo raste zmerno in enakomerno vso življenjsko dobo.

Življenjska doba: Dolga, več kot 300 let.

Obnovitvena sposobnost: Dobra, da se lepo oblikovati. Obrezovati je treba mlado drevo, pozneje se pušča naravna krošnja.

Koreninski splet: V mladosti srčast, nato gost površinski – enkrat širši kot krošnja. Na posege zelo občutljive korenine se slabo obnavljajo. Od vseh drevesnih vrst, ki rastejo v Evropi, ima največjo gostoto korenin. Zelo agresivne so do drugih rastlin.

Fiziološke lastnosti: Mlada bukev dobro uspeva tam, kjer je v senci večjih dreves. Je zmerno vlagoljubna vrsta. Ne prenaša dobro klime, industrije, soli, mokrih ali zbitih tal.

Uporaba: Primerna za drevorede v odprti krajini ter večje parke in vrtove.

Namenskost: Kot zaslon pred pogledi, vetrom. Zelo dobro duši hrup. Lahko jo uporabimo za živo mejo.

21

AMERIŠKI KLEK

vrsta: ameriški klek (*Thuja occidentalis* L.)

lokacija: Skalickega ulica 1

število dreves iste vrste na lokaciji: 3

starost: približno 140 let

obseg debla: največji 297 cm (Ok: 250 cm)

varovanje naravne dediščine:

ZO: Grajski park Grm, SC 1250 (lokalni)

varovanje kulturne dediščine:

VAD: Park ob gradu Grm, EŠD: 9148

PSD (s): Grad Grm, EŠD: 8677

D: Območje gradu Grm, EŠD: 8762

predlog varstvenega režima:

[RNV (t): dosega kriterij obsega za določitev drevesne naravne vrednote

ocena stanja:

Drevesa so v zelo dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- **potreben pregled dreves zaradi varnosti**
- **ohranjevanje habitusa dreves v čim bolj naravnem stanju**
- **omejitev posegov v okolico drevesa, posebno v koreninski sistem**

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Zimzeleno drevo z ravnim deblom in gostimi vejami daje gosto senco. Oblika krošnje (stebrasta, ozko stožčasta, kroglasta, grmasta) je odvisna od sorte.

Velikost: Višina: 5–20 (25) m. Širina: 5 m. Drevo raste zmerno hitro. Končno višino doseže po 40 letih.

Življenjska doba: Več kot 100 let.

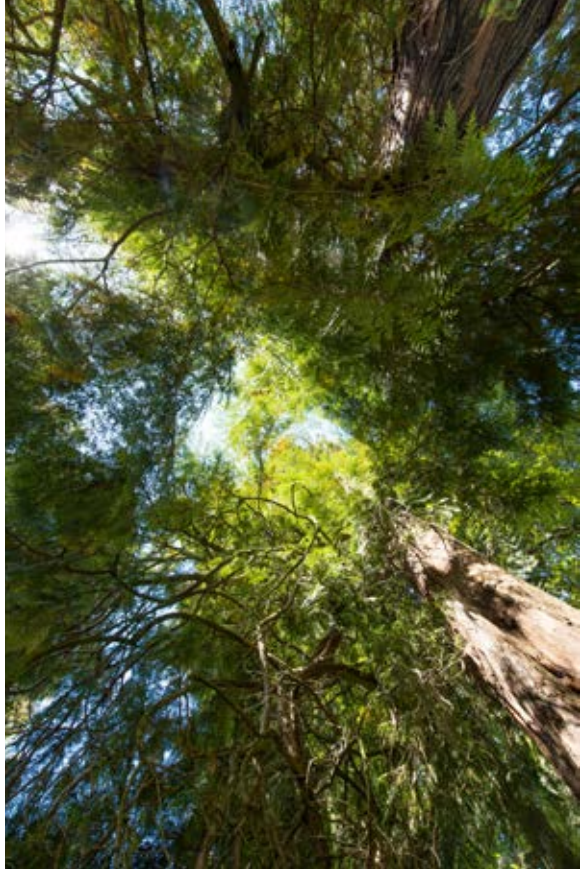
Obnovitvena sposobnost: Samo iz zelenih delov – zelo dobra.

Koreninski splet: Plitve in goste korenine. Lahko dvigujejo tlake.

Fiziološke lastnosti: Uspeva na različnih vrstah tal in je razmeroma skromna vrsta. Uspeva tudi v mestnem in industrijskem okolju. Ne prenaša zbitih tal. Zeleni deli rastline so strupeni (thujon). Dobro prenaša obrezovanje, vendar samo pri mladih drevesih.

Uporaba: Primerna za parke, mestna jedra, atrij, dvorišča, parkirišča, pokopališča, žive meje. Ni primerna za otroška igrišča.

Namenskost: Kot zaslon pred pogledi, vetrom. Zelo dobro duši hrup. Lahko ga uporabimo za živo mejo.

22 CIGAROVEC ALI AMERIŠKI CIGARAR

vrsta: cigarovec ali ameriški cigarar
(*Catalpa bignonioides* Walter)
lokacija: Skalickega ulica 1
število dreves iste vrste na lokaciji: 3
starost: približno 140 let
obseg debla: največji 328 cm (Ok: 315 cm)

varovanje naravne dediščine:

ZO: Grajski park Grm, SC 1250 (lokalni)

varovanje kulturne dediščine:

VAD: Park ob gradu Grm, EŠD: 9148

PSD (s): Grad Grm, EŠD: 8677

D: Območje gradu Grm, EŠD: 8762

predlog varstvenega režima:

RNV (t): dosega kriterij obsega za določitev drevesne naravne vrednote

ocena stanja:

Drevesa so v zelo dobrem stanju.

predlog za vzdrževanje:

- potreben pregled dreves zaradi varnosti
- ohranjanje habitusa dreves v čim bolj naravnem stanju
- odstranitev suhih vej
- omejitev posegov v okolico drevesa, posebno v koreninski sistem

ZNAČILNOSTI VRSTE:

Oblika: Listopadno drevo s kratkim deblom ima široko razprostrto krošnjo, pogosto nepravilne oblike. Plod je do 35 cm dolg in 1 cm debel, podoben cigari.

Listi: enostavni s celim robom, nekoliko srčasti. Zmečkani listi neprijetno dišijo. Jesenska barva listov je rumena.

Velikost: Višina: 10–20 (25) m. Širina: 5–10 m. Kot mlado raste drevo izredno hitro, pozneje počasi. Končno višino doseže po 80 letih.

Življenjska doba: Več kot 100 let.

Obnovitvena sposobnost: Krošnja se po koreniti rezi obnovi. Obrezovanje pri odraslih drevesih samo v primeru, če se je pri mlademu drevesu obrezovalo na glave ali kako drugo obliko. Koreniti rez starih dreves pomeni zmanjšanje možnosti preživetja na daljši čas.

Koreninski splet: Srčast z debelimi mesnatimi koreninami.

Fiziološke lastnosti: Uspeva tudi v mestnem okolju. Prenaša vročino, če so tla dovolj vlažna. Predvsem mlade rastline so občutljive na mraz. Na vetrovnih legah veter scfca liste. Korenine so občutljive na mehanske poškodbe.

Uporaba: Primerna za parke, atrij, dvorišča, parkirišča, otroška igrišča, korita.

Namenskost: Za obrežja in vodni rob.

A

PARK PRED KULTURNIM CENTROM JANEZA TRDINE

vrste:

- javorolistna platana (*Platanus × hispanica* Mill. ex Münchh.)
- ameriški ambrovec (*Liquidambar styraciflua* L.)
- breza (*Betula pendula* Roth)
- japonska srpovka (*Cryptomeria japonica* (Thunb. ex L. f.) D. Don)
- lipa (*Tilia platyphyllos* Scop.)
- omorika (*Picea omorika* (Pancic) Purk.)
- dvokrpi ginko (*Ginkgo biloba* L.)
- srebrna smreka (*Picea pungens* Engelm.)
- navadni macesen (*Larix decidua* Mill.)

lokacija: park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

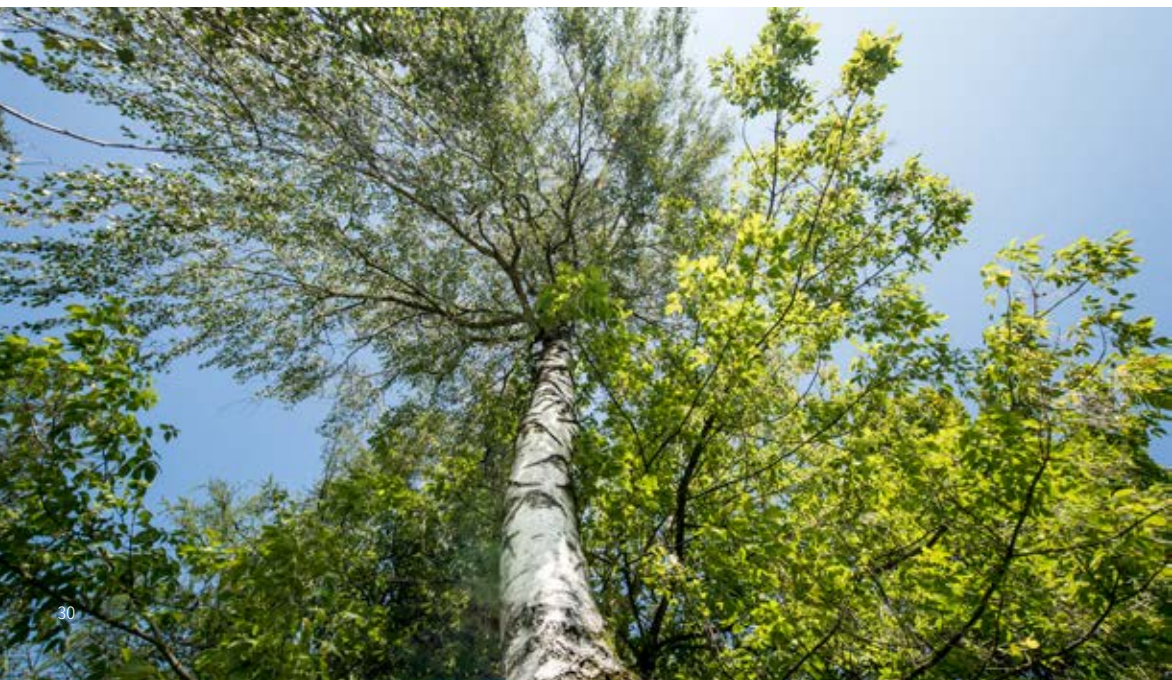
Park lahko glede na stanje dreves razdelimo na tri območja: pred nekdanjo stavbo Novi trg 6, osrednji del ter zasaditev med krakom kulturnega centra in pošto. Ob Novem trgu 6 so ostale tri platane, ki so v zelo slabem stanju. Najbolj vitalno drevo osrednjega dela je ameriški ambrovec. Na območju med kulturnim centrom in pošto so tri japonske srpovke, od katerih je samo ena v dobrem stanju. Ostala drevesa na tem območju so v boljšem stanju, razen macesna, ki slabi, in srebrne smreke, ki je deloma votla. Najvitalnejše drevo v celotnem parku je lipa.

predlog za vzdrževanje:

- ohranjanje naj se del parka, ki je bolje vzdrževan (osrednji del in del med kulturnim centrom in pošto)
- iz osrednjega dela parka naj se odstranijo macesni (nimajo značilnega izgleda za vrsto, niso vitalni, ni krošnje)
- ročna odstranitev bršljanja (omorika)
- odstranitev suhih vej (japonska srpovka, lipa)
- odstranitev zlomljenih vej (srebrna smreka)
- odstranitev zasaditve pod drevesom (lipa)

ZNAČILNOST OBMOČJA:

Ko je bilo leta 1924 urejeno novo pokopališče v Ločni, so staro pokopališče pri nekdanjem kapucinskem samostanu na lokaciji sedanjega Novega trga opustili. V začetku 30. let prejšnjega stoletja so na tem mestu uredili prvi in do današnjih dni zadnji mestni park, ki je bil umeščen na osi med stavbo okrajnega glavarstva in lokacijo nekdanjega kapucinskega samostana v podaljšku današnje Seidlove ceste. V maniri urejanja javnih parkov z začetka 20. stoletja je osrednji del zavzemal rondo. Znotraj parka so bile urejene peščene poti, cvetlične grede in parkovne klopi. Podatki o takratnih zasaditvah dreves niso znani. Na prostoru parka so po drugi svetovni vojni začeli graditi nove objekte (Komanda garnizije leta 1948, Kulturni center leta 1977), s čimer so ga počasi degradirali. Paziti je treba, da na novo načrtovane ureditve na tem prostoru ne bi dokončno uničile še zadnji ostanek te parkovne ureditve.

B

1 DREVORED OB ROZMANOVI ULICI, 2 KETTEJEV DREVORED

vrste:

- divjji kostanj (*Aesculus hippocastanum* L.)

lokacija: drevored ob Rozmanovi ulici (1),

Kettejev drevored (2)

varovanje naravne dediščine:

RNV (o): Kettejev drevored, ID 4539 (lokalni) (1) (2)

ZO: Kettejev drevored, SC: 1249 (lokalni) (1) (2)

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Marof, EŠD: 8710 (2)

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492 (1)

VAD: Drevored ob Rozmanovi, EŠD: 14403 (1)

VAD: Kettejev drevored, EŠD: 7937 (2)

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

(1) Drevored ob Rozmanovi ulici kaže, vsaj po habitusu dreves, boljši izgled kot Kettejev drevored. Drevesa so zaradi nekdanjih posegov votla, a kljub temu še vitalna. (2) V Kettejevem drevoredu so bila drevesa v povojnem obdobju v celoti obglavljena, kar je pospešilo postopno propadanje sredice dreves. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bil drevored dosajen, vendar pozneje ni bil ustrezno vzdrževan. Poleti 2017 je bil ob ureditvi cestišča tik od deblih poškodovan koreninski sistem nekaj dreves. Vitalnost teh kostanjev in njihova statična stabilnost sta s tem posegom dodatno oslABLJENI.

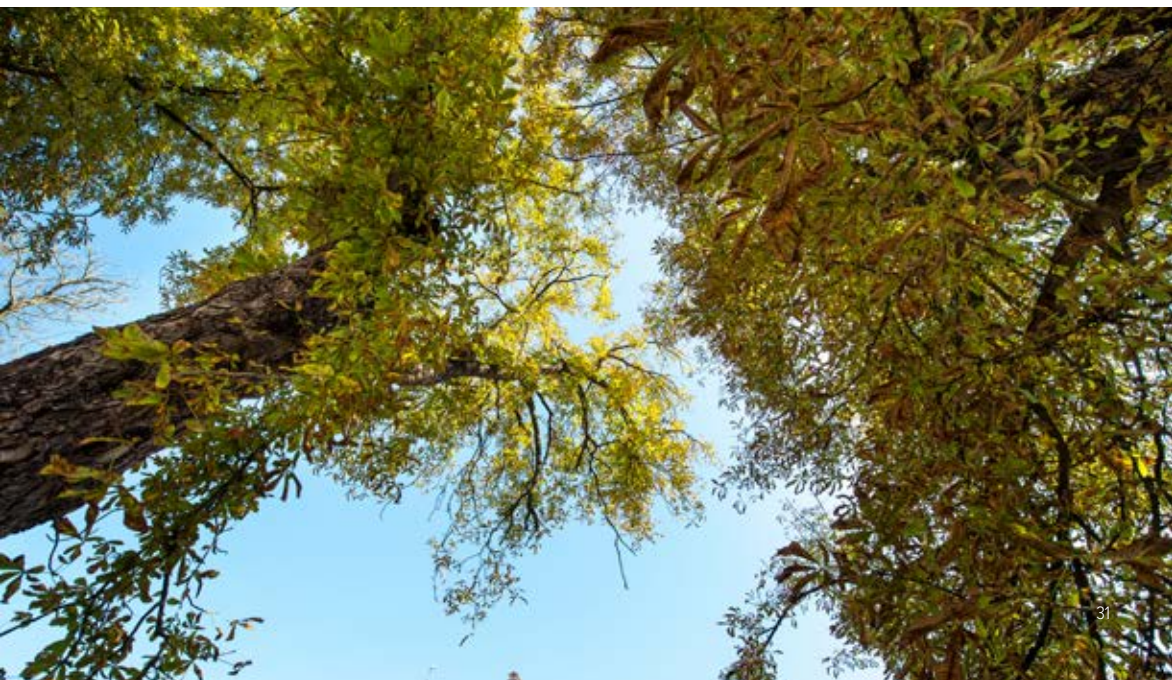
predlog za vzdrževanje:

- izvajanje pregleda dreves vsako leto in opredeljevanje njihovega stanja (1) (2)

- nujna označitev nevarnosti ob viharjih ali snegu (1) (2)
- po poseku je treba odstraniti šture, da glivice ne pridejo na nova drevesa (1) (2)
- odstranitev suhih vej (1)(2)
- ročna odstranitev bršljana (2)
- čiščenje duplin v spodnjih delih dreves (1)(2)
- čiščenje starih ran in vnovična zaščita z ustreznimi premazi (1) (2)
- odsvetujejo se kakršni koli posegi v tla (1) (2)
- nujna dejanska ocena vitalnosti poškodovanih dreves spomladi 2018; če so nevarna, je boljši preventiven posek (2)
- zaradi zgodovinske vrednosti postopna menjava dreves z isto vrsto (1) (2)

ZNAČILNOST OBMOČJA:

Leta 1830 so po nalogu okrožnega načelnika Rechbacha do Gorenjih mestnih vrat (ob današnji Rozmanovi ulici) zasadili kostanjev drevored (1). Tedaj osrednji mestni drevored so okoli leta 1900 (navidezno) podaljšali prek hriba; to je del, ki ga danes poznamo pod imenom Kettejev drevored (2). Združeni potezi predstavljata najdaljši strnjeni drevored divjega kostanja v Sloveniji. Po preprečitvi načrtovane odstranitve drevoreda ob Rozmanovi ulici, ki jo je predvidevala izgradnja kompleksa Novi trg, sta bila leta 1987 skupaj razglašena za spomenik oblikovane narave. Kljub temu pa se z drevoredoma ni vedno ustrezno ravnalo. Divje kostanje od devetdesetih let prejšnjega stoletja ogrožata tudi kostanjev listni zavrtáč in listna sušica, v zadnjih letih pa so jih poškodovale različne naravne ujme (žled).

vrste:

- divji kostanj (*Aesculus hippocastanum* L.)
- lipa (*Tilia platyphyllos* Scop.)
- javorolistna platana (*Platanus × hispanica* Mill. ex Münchh.)

lokacija: Trdinova ulica 1 (Windischerjev vrt)

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

AD (s): Arheološko najdišče Mestno jedro – Kandija, EŠD: 493

ND (s): Mestna četrt Kandija, EŠD: 14633

ND (vos): Mestno jedro, EŠD: 492

PSD (s): Hotel Kandija, EŠD: 14401

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Na nekdanjem Windischerjevem vrtu sta bili zasajeni dve vrsti dreves: divji kostanj (5) in lipa (8). Obe sta v slabem stanju: divji kostanj ima votla debela in veliko suhih večjih vej (nevarnost pri neurjih, snegu), na lipah pa so vidni posegi v preteklosti, ki niso bili primerni. Težavo predstavljajo betonska tla in tlakovci, ki onemogočajo koreninam dostop do zraka in vode. Na robu vrta ob parkirišču je zasajena platana.

predlog za vzdrževanje:

- odstranitev suhih vej (divji kostanj, lipa)
- odstranitev betonskega tlaka in/ali tlakovcev (zračnost korenin), tako da ne pride do poškodbe korenčnika, nadomestitev s peskom ali zemlino (10 cm) in satjem (divji kostanj, lipa)
- pri morebitni prenovi vrta preveriti, ali je katero od dreves že v kritičnem stanju (posebno divji kostanj)

ZNAČILNOST OBMOČJA:

Po letu 1935 so k enonadstropni stavbi iz 19. stol. prizidali funkcionalistično zasnovani hotel, na njegovi južni strani pa uredili gostinski vrt v dveh višinskih ravneh. Zasadili so ga z divjimi kostanji in lipami. Prvotno je bil vrt peščen, v severozahodnem vogalu (ob vstopu na vrt) pa je bil urejen manjši okrogel betonski bazen z ribami. Tudi po 2. svetovni vojni, ko je bil tam hotel Kandija, se je poimenovanje »pri Vindišarju« ohranilo. Windischerjev vrt je bil desetletja pojem med gostinskimi vrtovi Novega mesta in širše okolice, znan predvsem po prijetni senci in glasbenih prireditvah oz. plesih ob koncih tedna. Vse to je propadlo v začetku 90. let prejšnjega stoletja z denacionalizacijo, ko je hotel skupaj z vrtom popolnoma zamrl. S tem smo izgubili najpomembnejši gostinski vrt v mestu, ki pa bi ga bilo še vedno možno obuditi.

D

DREVORED LIP PRI OSNOVNI ŠOLI GRM

vrste:

- lipa (*Tilia platyphyllos Scop.*)

lokacija: Valantičevo, južni vrt Osnovne šole Grm

varovanje naravne dediščine:

ni naravna vrednota

varovanje kulturne dediščine:

ni kulturna vrednota

predlog varstvenega režima: /

ocena stanja:

Drevesa v drevoredu so sicer v dobrem stanju, vendar so posajena preveč skupaj, zato bi lahko druge vrste dreves, ki so zasajene v neposredni bližini lip, z leti postopoma odstranili.

predlog za vzdrževanje:

- čim manj posegov v krošnje (puščanje čim bolj naravne krošnje)
- odstranitev suhih vej
- odstranitev morebitnih izrastkov iz debel

ZNAČILNOST OBMOČJA:

Že v natečajni nalogi za Osnovno šolo Grm leta 1969 so avtorji želeli obstoječo zasaditev (večinoma smreke) na

dani lokaciji čim bolj ohraniti ter jo kot ločnico med športnim igriščem in šolskim dvoriščem upoštevati pri zasnovi objektov. Za zelenice okoli objekta so predvideli dodatno zasaditev z okrasnim drevjem in grmovjem, na skrajnem severovzhodnem vogalu območja šole pa botanični vrt. Trakta z učilnicami so prislonili na najmanj prometno Valantičevo ulico, ki je omogočila ugodno jugozahodno orientacijo učilnic, izkoristek najmirnejšega dela zemljišča in peš dostop v šolo. Ob učilnicah pritličja trakta nižjih razredov so izvedli izhode na prosto in predvideli zasaditev lipe in sadnega drevja, ob učilnicah pritličja višjih razredov pa smreke. Danes je ob Valantičevi cesti zasajen drevored z lipami, ki so stare približno 25 let.

E

GRAJSKI PARK GRM

vrste:

- divji kostanj (*Aesculus hippocastanum* L.)
 - ameriški klek (*Thuja occidentalis* L.)
 - cigarovec ali ameriški cigarar (*Catalpa bignonioides* Walter)
 - hrast križanec (*Quercus* sp.)
- lokacija: Skalickega ulica 1, Grajski park Grm

varovanje naravne dediščine:

ZO: Grajski park Grm, SC 1250 (lokalni)

varovanje kulturne dediščine:

VAD: Park ob gradu Grm, EŠD: 9148

PSD (s): Grad Grm, EŠD: 8677

D: Območje gradu Grm, EŠD: 8762

predlog varstvenega režima:

/

ocena stanja:

Drevored divjih kostanjev ob dostopni poti do gradu Grm je v boljšem stanju kot sta drevored ob Rozmanovi ulici in Kettejev drevored, vendar so tudi votli. Ohranjenih je 14 starih dreves. Ostala drevesa v parku so v zelo dobrem stanju. Med drevesi izstopajo cigarovec (3) in ameriški klek (3) ter v zadnjem delu parka hrast.

predlog za vzdrževanje:

- **potreben pregled dreves zaradi varnosti**
- **ohranjevanje habitusa dreves v čim bolj naravnem stanju**
- **odstranitev suhih vej (cigarovec)**

- **omejitev posegov v okolico drevesa, posebno v koreninski sistem (klek, cigarovec, hrast)**

ZNAČILNOST OBMOČJA:

Ob glavni južni mestni vpadnici je plemiška družina Mordax konec 16. stoletja zgradila grad Grm. Od gradu so pravokotno na vpadnico konec 17. stoletja, v skladu s trendom baročnih prostorskih osi, zgradili še kapelo Božjega groba, ki je bila hkrati tudi njihov mavzolej. Najstarejši znani dokument parkovnega urejanja pri gradu predstavlja grafika iz Valvasorjeve knjige Topografija sodobne vojvodine Kranjske iz leta 1679, na kateri je vrt prikazan kot enostaven, z zidom obdan pravokotni parter, ki je neposredno ob vhodu v grad in je razdeljen na štiri pravokotna polja. Šele slikovna upodobitev iz programa kmetijske šole (1895), ki se je v grad naselila po letu 1886, prikazuje grad, obdan s skrbno urejenimi parkovnimi površinami, kot so zaznavne še danes: dve manjši parkovni površini na vsako stran od poti, ki vodi h grajskim vratom, ter izravnano plato vrtnarije, razčlenjen na šest kvadratnih polj (pozneje so dodali še dve). Iz druge polovice 19. stoletja so tudi vsa pomembnejša drevesa, ki še danes zaznamujejo grajski park skupaj z dvorednim kostanjevim drevoredom. Leta 1935 so del parka, ki leži zahodno od vhoda v grad, preoblikovali v slogu arhitektonskega vrta po zamislih prof. Franceta Vardjana. Osnovno vodilo so bile pravilne geometrijske oblike ter členitev nagnjenega terena na izravnane terase s pomočjo podpornih zidov iz kamna.

SPOSOBNOST VPIJANJA DELCEV ONESNAŽENEGA ZRAKA POSAMEZNIH VRST DREVES⁹

zaporedna št. drevesa	vrsta	fini prašni delci PM10	dušikovi oksidi NO+NO2	ozon O3	emisije VOC
1	rdečelistna bukev *podatki za navadno bukev	2	3	3	/
2	lipovec ali malolistna lipa	2	3	3	1
3	divji kostanj	2	3	3	/
4	hrast dob	1	3 ^{***}	3-	3
5	dvokrpi ginko	1	3	3	1
6	ostrolistni javor	1	3	3+	1
7	ameriški ambrovec *podatki za navadni ambrovec	2	3	3	3
8	trnata gledičija	2	3	3	/
9	srebrna lipa *podatki za lipo križanca	1	3	3+	1
10	maklen ali poljski javor *podatki za beli javor	1	3	3+	
11	ameriški koprivovec				* ni podatkov
12	kroglasta robinija ali neprava akacija *podatki za navadno robinijo				3
13	navadni beli gaber	2	3	3	1
14	bela vrba	2	3 ^{***}	3-	3
15	veliki jesen	1	3	3+	/
16	javorolistna platana	2	3	3	3
17	japonski cercidifil	2			3
18	zeleni bor *podatki za črni bor	3	1	1+	1
19	(velikolistna) lipa *podatki za lipo križanca	1	3	3+	1
20	navadna bukev	2	3	3	/
21	ameriški klek				* ni podatkov
22	cigarovec ali ameriški cigarar				* ni podatkov

Legenda:

- 1: nizka učinkovitost
 2: srednja
 3: visoka
 +: učinkovito znižujejo ozon
 -: povečuje koncentracijo ozona

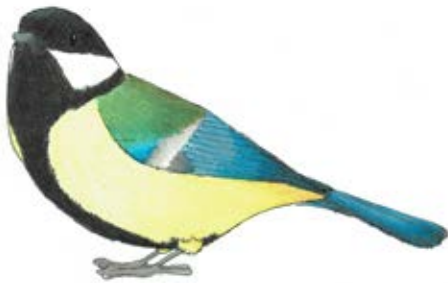
- VOC: oddajanje hlapljivih organskih snovi (VOC – Volatile Organic Compounds), ki so katalizatorji pri tvorbi škodljivega ozona in sekundarnih organskih aerosolov
 /: ne da se izmeriti VOC
 ***: absorbira veliko dušika

⁹ povzeto po: Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana: Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 21-26

PTICE V MESTIH

S saditvijo drevja ter širjenjem in ohranjanjem parkovnih ureditev bomo v mestna središča privabili tudi ptice. Občudovanje ptic, opazovanje njihovega vedenja in uživanje v poslušanju ptičjega petja segajo daleč v preteklost. Danes pa je znano, da je bivanje bolj zdravo in prijetnejše tam, kjer ptice so, kakor tam, kjer jih ni. Ptice v našem okolju spodbujajo zanimanje za naravo tako pri otrocih kot pri odraslih. Potruditi se moramo, da poslušanje ptičjega petja ne bo le privilegij življenja na podeželju.

Novo mesto ima velik potencial pticam prijaznega mesta. Mestno jedro je namreč ovito v okljuk reke Krke in obdano z gozdovoma Portoval in Ragov log, v mestu pa se zelene površine pojavljajo v obliki drevoredov, parkov in posameznih dreves. V okviru obravnavanega projekta je bilo največje gostote ptic zaznati na območjih z največjim številom visokoraslih dreves: Kettejev drevored, park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine in Grm, še posebej drevored in park pred gradom. Ravno tako so se ptice pojavljale v manjših

VELIKA SINICA (*Parus major*)

Velika sinica je, če odštejemo domačega vrabca in domačega goloba, najpogostejša vrsta, ki je bomo lahko srečali v mestu. Opazujemo jo lahko povsod, kjer je vsaj nekaj dreves. Če postavimo primerne gnezdilnice, bo velika sinica gotovo ena prvih obiskovalk tako v primestnih naseljih kot v mestnih središčih.

PLAVČEK (*Cyanistes caeruleus*)

Plavček velja med sinicami za pravega razbojnika. Praviloma je manj številčen od velike sinice, ob hudih zimah pa se njihova številčnost poveča, saj se jim pridružijo severni sorodniki. Plavček je tudi pogost obiskovalec ptičjih krmilnic, tudi v mestih.

ŠČINKAVEC (*Fringilla coelebs*)

Ščinkavec je sicer naša najpogostejša ptičja vrsta, vendar ga v urbanem okolju sinice prekašajo. Za razliko od sinic, ki za gnezdo potrebujejo duplo ali druge primerne odprtine, ščinkavec gnezdi na višjem grmičevju ali drevju. Hrano velikokrat išče na tleh, zato ga tudi večkrat opazimo.

ZELENEC (*Chloris chloris*)

Tudi zelenec ne potrebuje kaj dosti več kot nekaj dreves. A bomo prej slišali njegovo žvrgoleče in reskavo petje, kot ga opazili v krošnji. K temu pripomore tudi njegova varovalna barva. V mestih je zelenec bolj pogost, kot se zdi.

drevesnih zasaditvah in na posameznih drevesih, le v manjšem številu.

Katera ptica je mestna ptica? Najprej pomislimo na goloba in vrabca. Prav gotovo sta domači golob in domači vrabec najpogostejši mestni ptici, ki ju opazi povprečen meščan. Ti dve ptici sta se prilagodili življenju v mestih, a v obdobju gnezdenja nista vezani na mestno drevje. V mestih živijo tudi vrste, ki so se navadile na življenje v naši bližini in prav

mestno drevje je lahko njihov življenjski prostor. Nudi jim zavetje, tu najdejo hrano in vzredijo mladiče.

Na obhodu med Marofom in gradom Grm 2. avgusta 2017 smo popisali 23 različnih vrst ptic. V nadaljevanju predstavljamo najpogostejše med njimi, ki so tako ali drugače vezane na drevje v mestu in primestnih naseljih.

LIŠČEK (*Carduelis carduelis*)

Barvite liščke bomo po navadi opazovali v manjših skupinah, ko se čebljajoče klatijo po mestu z drevesa na drevo. Gnezdi višje na drevesih, najraje na listavcih. Pozimi je pogost obiskovalec krmilnic, včasih celo v večjih jatah.

BRGLEZ (*Sitta europaea*)

Brglez je značilna gozdna ptica, pogost pa je tudi v večjih parkovnih ureditvah in drevoredih z višjim drevjem. Zlahka ga bomo prepoznali, ko šviga po deblih in vejah. Njegova posebnost je plezanje z glavo navzdol. Gnezdi v duplih, zato mu še posebej odgovarjajo starejša drevesa.

KOS (*Turdus merula*)

Spomladi nam kos že zgodaj zjutraj polepša dan s svojim melodičnim petjem. Najraje prepeva z vrhov dreves, s streh in hišnih anten. Njegova frekvenca petja je prilagojena mestnemu hrupu, ki ga z lahkoto preglasi. Prehranjuje se v glavnem po tleh. Je pogost prebivalec mestnih parkov.

VELIKI DETEL (*Dendrocopos major*)

Veliki detel se med ostalimi detli in žolnami najbolj približa našim domovom v urbanem okolju. Mestnih središč se sicer izogiba, pogostejši je v parkih in drevoredih, sploh če imajo povezavo z gozdom. Detla zaznamo tudi po značilnem bobnanju oziroma trkanju. Včasih to počne tudi tam, kjer nam ni najbolj po godu. Recimo po pročeljih naših hiš.

O VSEBINI

Izbrana posamezna drevesa in parkovne zasaditve so razporejeni po zaporednosti njihove lokacije na zgodovinski osi med dvema spomenikom oblikovane narave (Kettejev drevored in Grajski park Grm), ki vodi skozi mestno jedro Novega mesta. Kriteriji za izbor so bili: izjemnost pojavnosti drevesa na lokaciji, starost, ohranjenost, velikost, raznovrstnost vrst, problematičnost glede na izbor prostora zasaditve ter aktualnost glede na nameravane posege v mestnem jedru.

Podatki ob drevesih so navedeni v naslednjem vrstnem redu: zaporedna številka drevesa, vrsta, lokacija, število dreves iste vrste na lokaciji, starost, obseg debla (kriterijalni obseg), obstoječi varstveni režim, predlog varstvenega režima, ocena stanja, predlog za vzdrževanje in značilnost vrste. Podatek o vplivu vrste na onesnaženost zraka je naveden v skupni razpredelnici v zadnjem delu publikacije, ki je povzeta po razpredelnici iz knjige Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J. (2011): Mestno drevje, Ljubljana, Botanični vrt, str. 21–26. Podatki ob območjih zasaditev so navedeni v naslednjem vrstnem redu: zaporedna črka območja, vrste, lokacija, obstoječi varstveni režim, predlog varstvenega režima, ocena stanja, predlog za vzdrževanje in značilnost območja zasaditve.

Pri vrsti dreves smo navajali tisto vrsto, ki jo je določila krajinska arhitektka Živa Zelič, potrdili pa ostali sodelujoči strokovnjaki projekta. Navajali smo splošno znano in latinsko ime vrste. Pri lokacijah dreves smo navajali tiste naslove ulic in cest, ki so najbližje soliterjem. Pri lokacijah območij smo navajali konkretno ime, če ga območje nima, pa splošno znano ime območja ali naslov najbližje ulice ali ceste. Pri številu dreves iste vrste smo navajali število debel iste drevesne vrste na lokaciji. Pri starosti smo navajali oceno starosti drevesne vrste ali območja; kjer je znano, smo navajali splošno znane podatke iz letnic zasaditve, kjer to ni znano, smo ocenili starost glede na obseg debla. Vse navedene starosti dreves bi bilo treba preveriti še v strokovni literaturi ter dodatnih pisnih in/ali slikovnih virih. Pri obsegu drevja smo navajali naše izmere

Park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine.

obsega debla glede na smernice projektne naloge Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave avtorja Danev, G. (2008): Vrednotenje dreves in opredeljevanje drevesnih naravnih vrednot, Ljubljana. Po smernicah se meri obseg pravokotno na os debla na prsni višini oziroma praviloma 1,3 metra od tal. Pri drevesih, ki rastejo na pobočju, se upošteva višina na zgornji strani drevesa. Kriterij izjemnega obsega debla se opredeli na podlagi določitve kazalnika mejnih obsegov za vsako drevesno vrsto posebej: Ok – kriterijalni obseg, ki smo ga navajali v oklepaju za našo izmero obsega določenega debla drevesa. Ta podatek smo navajali z namenom preveritve prvega strokovnega merila (merilo izjemne dimenzije drevesa, še posebno obseg debla), ki je potrebno za uvrstitev drevesa v naravno vrednoto.

Pri obstoječem varstvenem režimu smo preverjali, če je drevo ali območje varovano kot naravna ali kulturna dediščina. Varovanje v sklopu naravne dediščine smo preverjali prek Registra naravnih vrednot oz. Atlasa okolja Agencije Republike Slovenije za okolje, varovanje v sklopu kulturne dediščine pa prek Registra nepremične kulturne dediščine Ministrstva za kulturo. Podatke pri posameznih drevesih smo navajali po naslednji legendi:

Varovanje naravne dediščine:

RNV (t): naravna vrednota, točka

RNV (o): naravna vrednota, območje

ZO: zavarovana območja, poligoni (spomenik oblikovane narave)

NAT: Natura 2000, Krka s pritoki

EPO: ekološko pomembno območje, Krka–reka

Varovanje kulturne dediščine:

AD (s): arheološka dediščina, spomenik

ND (s): naselbinska dediščina, spomenik

ND (vos): naselbinska dediščina, vplivno območje spomenika

VAD: vrnoarhitekturna dediščina, spomenik

SEZNAM LATINSKIH IMEN DREVES

MD: memorialna dediščina, spomenik

PSD (s): profana stavbna dediščina, spomenik

PSD (vos): profana stavbna dediščina, vplivno območje spomenika

D: druga dediščina

Pri predlogu varstvenega režima smo skupaj z Andrejem Hudoklinom z Zavoda RS za varstvo naravne dediščine, OE Novo mesto, glede na kriterije podali predlog za uvrstitev med naravne vrednote.

Oceno stanja in predlog vzdrževanja sta podala dr. Jože Bavcon in mag. Blanka Ravnjak iz Botaničnega vrta Univerze v Ljubljani, Oddelek za biologijo, Biotehniške fakultete.

Pri značilnostih vrste smo navajali podatke

iz naslednjih virov:

- Kotar, M., Brus, R. (1999): Naše drevesne vrste, Ljubljana: Slovenska matica
- Šiftar, A. (2001): Izbor in uporaba drevnine za javne nasade, Ljubljana: Zavod za tehnično izobraževanje
- Brus, R. (2004): Drevesne vrste na Slovenskem, Ljubljana: Mladinska knjiga
- Spohn, M., Spohn, R., Turk, B. (prev.) (2008): Katero drevo je to?, Olševsek: Narava
- dr. Jože Bavcon, Botanični vrt Univerze v Ljubljani, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta

Pri značilnostih območja smo navajali podatke

iz naslednjih virov:

- območje A: park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arh., ZVKDS, OE Novo mesto
- območje B: drevored ob Rozmanovi ulici, Kettejev drevored Bavcon, J., Ravnjak, B. (2016): Arboristično mnenje o stanju Kettejevega drevoreda v Novem mestu Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arh., ZVKDS, OE Novo mesto
- območje C: Windischerjev vrt Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arh., ZVKDS, OE Novo mesto
- območje D: zasaditev ob Osnovni šoli Grm Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto, SI_ZAL_NME/0203, Skupščina občine Novo mesto Novo mesto, t.e. 30.
- območje E: Grajski park Grm Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arh., ZVKDS, OE Novo mesto

Tekst o mestnih pticah je pripravil Gregor Bernard iz Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Dolenjska sekcija. Pri tem je izhajal iz naslednjih virov:

- Pena, J. C., Martello, F., Ribeiro, M. C., Armitage, R. A., Young, R. J., Rodrigues, M.: Street trees reduce the negative effect of urbanization on birds, na: PloS One, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28333989>, marec 2017
- Singer, D., Kern, T., Gregori, J. (prev.) (2004): Kateri ptič je to? Ptiči Evrope, Kranj: Narava
- Tome, D., Vrezec, A., Bordjan, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice, Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Oddelek za varstvo okolja

Pri popisu ptic 2. 8. 2017 so poleg Gregorja Bernarda sodelovali še David Kapš, Filip Kapš, Sandi Božič in Lana Božič.

- Acer campestre* L., str. 17
- Acer platanoides* 'Globosum' (G.Nicholson) Schwer., str. 20
- Acer platanoides* L., str. 13
- Aesculus hippocastanum* L., str. 10, 31, 32, 34
- Betula pendula* Roth, str. 30
- Carpinus betulus* 'Fastigiata', str. 11, 18, 20
- Carpinus betulus* L., str. 20
- Catalpa bignonioides* Walter, str. 29, 34
- Celtis occidentalis* L., str. 18
- Cercidiphyllum japonicum* Siebold & Zucc. ex J.J.Hoffm. & J.H.Schult.bis, str. 24
- Cryptomeria japonica* (Thunb. ex L. f.) D. Don, str. 30
- Fagus sylvatica* f. *purpurea* (Aiton) Dippel, str. 8
- Fagus sylvatica* L., str. 27
- Fraxinus excelsior* L., str. 22
- Fraxinus ornus* L., str. 18
- Ginkgo biloba* L., str. 12, 30
- Gleditsia triacanthos* L., str. 15
- Larix decidua* Mill., str. 30
- Liquidambar styraciflua* L., str. 14, 30
- Ostrya carpinifolia* Scop., str. 18
- Picea omorika* (Pancic) Purk., str. 30
- Picea pungens* Engelm., str. 30
- Pinus strobus* L., str. 25
- Platanus × hispanica* Mill. ex Münchh., str. 23, 30, 32
- Quercus robur* L., str. 11
- Quercus robur* var. *fastigiata* (Lam.) Spach, str. 18
- Quercus* sp., str. 34
- Robinia pseudoacacia* 'Umbraculifera', str. 19
- Salix alba* L., str. 21
- Sorbus aria* (L.) Crantz, str. 18
- Thuja occidentalis* L., str. 28, 34
- Tilia cordata* Mill., str. 9
- Tilia platyphyllos* Scop., str. 26, 30, 32, 33
- Tilia tomentosa* Moench, str. 16

SEZNAM LATINSKIH IMEN PTIC

- Carduelis carduelis*, str. 37
- Chloris chloris*, str. 36
- Cyanistes caeruleus*, str. 36
- Dendrocopos major*, str. 37
- Fringilla coelebs*, str. 36
- Parus major*, str. 36
- Sitta europaea*, str. 37
- Turdus merula*, str. 37

est=etika

društvo za vzpodbujanje etike v prostoru

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

MESECSTO
PRORA

Botanični vrt
Univerze v Ljubljani
Botanic gardens
Ljubljana

ZRSVN

Zarjad ravnanstvo
kulturne dediščine Slovenije
Služba za kulturno dediščino
Območna enota Novo mesto

DOPPS

DOLENSKA SEKCIJA
DOPPS

A L E N K A
P E T E R L I N

OPARA TISK d.o.o.

